

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Barbora Kozlíková

**Analýza referenda o setrvání Velké Británie v Evropské Unii ze
skotské perspektivy**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Monika Brusenbauch Meislová, Ph. D.

OLOMOUC 2018

Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Krnově dne 24. dubna 2018

.....

Velice ráda bych zde poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. Monice Brusenbauch Meislové, Ph. D za její odborné vedení, cenné rady a připomínky, inspiraci a čas, který mi věnovala v průběhu zpracování této bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	5
1. Teoretické a metodologické ukotvení práce	9
1.1 Teoretické ukotvení práce: teorie devoluce	9
1.2 Metodologické ukotvení práce: případová studie	10
2. Postavení Skotska v rámci VB a EU	12
2.1 Postavení Skotska v rámci VB	12
2.2 Postavení Skotska v rámci EU	14
3. Proces odchodu VB z EU	16
4. Analýza referenda	19
4.1 Předreferendové kampaně	19
4.2 Postoje politických stran k referendu	22
4.3 Analýza výsledků referenda	27
5. Reflexe výsledků referenda ve Skotsku	36
6. Beprostřední důsledky referenda ve Skotsku	44
6.1 Dokumenty vydané skotskou vládou	45
6.2 Proces odchodu Velké Británie z EU	47
6.3 Soudní případ „Miller“	48
6.4 Brexit a druhé referendum o osamostatnění Skotska	49
6.5 Skotské veřejné mínění a druhé referendum o osamostatnění Skotska	50
ZÁVĚR	52
ABSTRAKT	55
SEZNAM LITERATURY	56

ÚVOD

Velká Británie je součástí Evropského společenství, resp. Evropské Unie¹ od roku 1973 a již krátce po přistoupení si vysloužila pověst obtížného/problematického partnera², který zpochybňoval smysl a směřování evropské integrace (Fialová 2015: 71). Dne 23. června 2016 proběhlo na území Spojeného království Velké Británie a Severního Irska (dále jen Velká Británie – VB) referendum o setrvání v Evropské Unii. Obyvatelé Británie učinili zásadní rozhodnutí a většinou 51,9 % rozhodli, že po 43 letech členství v Evropské Unii (dále jen EU) vystoupí z jejich struktur. Výsledky referenda se však v jednotlivých částech VB lišily. Zatímco občané Anglie a Walesu většinou rozhodli o vystoupení VB, občané Skotska a Severního Irska hlasovali pro setrvání v EU. V současné době probíhají negociace o vystoupení země z unijního bloku, což je aktuální téma, které dominuje nejen britským médiím. Samotný odchod VB z EU, neboli Brexit (zkratka z anglického „Britain’s Exit from the European Union“), je naplánován na 29. března 2019.

Cílem předložené bakalářské práce je provést analýzu referenda o setrvání Velké Británie v Evropské Unii ze skotské perspektivy. Práce si rovněž klade za cíl zmapovat faktory, které mohly pravděpodobně ovlivnit skotské obyvatelstvo podporovat setrvání VB v EU, a prozkoumat bezprostřední důsledky referenda ve Skotsku. Výzkumnou otázkou práce je: *Jaké bylo postavení Skotska a jak se profilovalo v rámci referenda o setrvání Velké Británie v Evropské Unii?* Profilací rozumíme postoje politických stran k referendu, podobu předreferendové kampaně a reflexi výsledků hlasování v referendu s ohledem na sociodemografické ukazatele. Motivací autorky ke zkoumání tématu je skutečnost, že shledává Skotsko jako rozmanitou a atypickou zemi na britských ostrovech, ať už polohou, geografickými charakteristikami, bohatou historickou zkušeností nebo vlastním jazykem, kulturou a identitou. Autorka předpokládá, že uvedené odlišnosti Skotska od jiných částí VB mohly přispět k rozdílnému hlasování skotského obyvatelstva v referendu o setrvání VB v EU a chce prozkoumat postavení Skotska v referendu.

¹ Tři existující společenství ESUO, EURATOM a EHS se v roce 1967, díky tzv. Slučovací smlouvy, spojily do souhrnného názvu Evropské společenství (ES), v roce 1993 na základě smlouvy o Evropské Unii se ES přejmenovalo Evropskou Unii.

² Tzv. Awkward partner (George 1994: 99).

Teoretickým vymezením práce je teorie devoluce. Vzhledem k analýze jednoho případu – Skotska, je v práci využita výzkumná metoda případová studie.

Roli motivačního faktoru při výběru tématu sehrál i fakt, že skotská perspektiva referenda o setrvání VB v EU zatím v České republice prozkoumána není. Dosavadní bádání o referendu se v českém kontextu prozatím orientuje na Velkou Británii jako celek a dopady Brexitu na Velkou Británii, Evropskou Unii, Českou republiku a skupinu Visegrádské čtyřky. Předním odborníkem na referendum o setrvání VB v EU, samotný Brexit a britskou politiku celkově je v českém prostředí paní doktorka Monika Brusenbauch Meislová. Na problematiku jednotlivých národů a jejich roli v referendu o setrvání VB v EU v rámci Velké Británie se však výrazně orientují britští autoři. Případ Skotska je průběžně analyzován mnoha profesory ze skotských univerzit, především pak z Glasgow a City of Edinburgh. Jejich studie se věnují konkrétním, dílčím tématům, přičemž celkovou analýzu a shrnutí referenda ze skotské perspektivy autorka v odborné literatuře nezaznamenala.

Práce se opírá výhradně o cizojazyčné zdroje. Vzhledem k vysoké aktuálnosti tématu referenda o setrvání VB v EU nejsou k dispozici k analýze skotské perspektivy tištěné knihy v češtině. Nejdůležitějšími zdroji při zpracování tématu byly především position papery a výzkumné články britských odborníků v různých periodikách, které byly vyhledávány v internetových databázích. Dále byly využívány články z internetových serverů britských a skotských médií, k objasnění role Skotska ve VB/EU, cestě k referendu a historickému kontextu převážně knihy zahraničních autorů. Aktuálně vydané knihy, které byly v práci využity, pojednávaly spíše o referendu a Brexitu jako celku a neřešily dílčí témata. Mezi použité knihy se řadí dílo profesora Janice Morpheta s názvem *Beyond Brexit?*, dílo Davida Charterera s názvem *Europe In or Out* nebo kniha *The Risk of Brexit* autora Rogera Liddla. Odborné články britských autorů byly využity v průběhu celé práce. K problematice devoluce byly využity např. studie Dereka Birrella a Marie Gray s názvem *Devolution: The social, Political and Policy Implications of Brexit for Scotland, Wales and Northern Ireland*, dílo Jeana McFaddena *Constitutional law: framework of Scottish Devolution*, článek Christophera McCorkindaleho s názvem *Scotland and Brexit: The State of the Union and the Union State* a text Michaela Keatinga *The European Dimension to Scottish Constitutional Change*. Uvedené studie pojednávaly o devolučním procesu ve všech částech VB a především shrnovaly dopady devolučního procesu a současný stav. Vzhledem k aktuálnosti tématu navrhovaly možnosti, jakým

směrem se proces devoluce bude pravděpodobně nadále ubírat. K analýze referenda a situaci po referendu sloužily například studie Jamese Mitchella *Scexit from Brexit*, článek Chrise McCala *EU referendum: where do Scotland's political parties stand?*, text Smithe Francese *Britishness and Brexit*, Andrewa Crinese *The rhetoric of the EU Referendum Campaign*, Michaela Higginse *Remembrance of referendums past: Scotland in the campaign* a Johna Mackenzieho *Opinion Brexit: The View from Scotland*. Důležitými zdroji v práci byly dokumenty vydané britskou a skotskou vládou nebo britským a skotským parlamentem, které byly publikovány na internetových serverech jednotlivých institucí. K analýze předreferendových kampaní, postojů politických stran k referendu a bezprostředních důsledků referenda byly využity převážně články na internetových serverech britských a skotských médií: BBC, BBC Scotland, The Guardian, The Independent, Scotsman, Herald Scotland a Daily Record. K analýze výsledků referenda posloužila data z British Electoral Commission, British Election Study a serveru What Scotland Thinks. Jednotlivé skotské okrsky byly analyzovány v oblastech dosaženého vzdělání, identity, ekonomického statutu na základě informací ze serveru Scotland Census a podkladem k analýze veřejného mínění byla data ze serverů What Scotland thinks a ScotCen. Jako slabinu použité literatury autorka zaznamenala nedostatek shrnujících materiálů některých zkoumaných témat, např. postoje politických stran k referendu nebo předreferendové kampani na skotském území. Náhradou byly rozhovory v médiích s klíčovými aktéry událostí, analýzy volebních manifestů či internetových serverů. Přednosti využitých zdrojů byly především detailně zpracované studie dílčích témat skotských a britských institucí, a bohatě zmapovaný mediální obraz referenda ve skotských a britských médiích.

Práce je celkově rozdělena do šesti kapitol. První kapitola obsahuje teoretické vymezení práce. Práce je teoreticky ukotvena pomocí teorie devoluce, která je ve Skotsku výrazným faktorem. Druhá část kapitoly poté obsahuje metodologické ukotvení práce (metodou případové studie). Druhá kapitola, která se z důvodu kontextualizace věnuje postavení Skotska v rámci VB a v rámci EU, je rozdělena na dvě podkapitoly. První z nich se zabývá postavením Skotska v rámci Velké Británie, historickým kontextem připojení Skotska k VB, vztahem skotského a britského parlamentu, vymezením jejich pravomocí a základním mezníkům devolučního procesu ve Skotsku. Druhá podkapitola se zabývá Skotskem v rámci EU, zastoupením Skotska v evropských institucích, rozmezím pravomocí a kompetencemi skotského parlamentu a vlády, způsobem kontroly

evropských nařízeních a celkové participaci Skotska v EU. Třetí kapitola stručně objasňuje proces odchodu VB z EU, vyvíjející se názory a postoje na ES/EU ve VB a Skotsku a samotnou cestu k referendu o setrvání VB v EU. Čtvrtá kapitola obsahuje analýzu samotného referenda s důrazem na perspektivu Skotska a analýzu výsledků referenda o setrvání VB v EU ve Skotsku. Věnuje se charakteristice předreferendové kampani ve Skotsku, akcentovaným tématům, postojům politických stran a osobnostem. Zároveň analyzuje výsledky na základě sociodemografických ukazatelů, a to ve všech 32 skotských volebních okrscích. Pro ilustraci jsou v kapitole zařazeny grafy vypracované autorkou práce. Pátá kapitola analyzuje skutečnosti a faktory, které pravděpodobně mohly skotskou volbu nejvíce ovlivnit. Závěrečná šestá kapitola shrnuje bezprostřední důsledky výsledku referenda ve Skotsku, reakce předních představitelů Skotska, zásadní dokumenty definující postoje Skotska k výsledkům referenda a obsahuje analýzu vyjádření britské centrální vlády k postojům Skotska o výsledcích EU referenda. Závěr shrnuje celou práci, rekapituluje dosažené cíle a sumarizuje odpověď na výzkumnou otázku položenou v úvodu.

1. Teoretické a metodologické ukotvení práce

1.1 Teoretické ukotvení práce: teorie devoluce

Teoretickým rámcem, o který se práce opírá, je teorie devoluce. Pod pojmem devoluce rozumíme přenášení pravomocí z centrální vlády na politické instituce určitých oblastí (Birrell, Gray 2017: 767). Vláda VB devoluci definuje jako „*proces decentralizace a přibližování moci blíže k občanům. Lokální faktory dokáží totiž lépe rozpoznat, co je pro danou oblast nejlepší*“ (gov.uk 2013). Devoluce, odkazuje na moc centrální vlády převést jednu nebo více svých pravomocí na nižší (lokální) vlády. James Mitchell (2009) uvádí tři typy devoluce: legislativní, exekutivní a administrativní. Legislativní devoluce je, dle Mitchella, ta nejdůležitější. Legislativní devoluce umožňuje devolvovaným administrativám spravovat legislativu, kterou spravovala centrální vláda před přenesením pravomocí. Exekutivní devoluce umožňuje devolvovaným legislativám vykonávat rozhodnutí v daných oblastech, ale nepřijímat zákony. Administrativní devolucí rozumíme přenesení pouze specifických programů. Devoluce neboli politická decentralizace byla také popsána jako klíčový globální trend v posledních desetiletích (Rodriguez-Pose and Gill 2003). Např. Peck (2001) uvádí, že devoluci lze považovat za „*jeden z nejdůležitějších procesů státní restrukturalizace, představovala způsob, jakým se státy snažily přizpůsobit konfliktním tlakům, jako je globalizace, vzestup nadnárodních institucí a substátní nacionalismus.*“ Devoluce představuje pro regiony a města příležitost zaměřovat se na záležitosti, které mohou ovlivnit a kde může dojít k větším změnám.

Spojené Království je konglomerát vzniklý postupným spojením Anglie a Walesu se Skotskem a později se Severním Irskem, který se vyznačoval vysokou mírou centralizace. Změnu přinesla labouristická vláda, která na konci 90. let nastartovala proces devoluce, což s sebou přineslo vytvoření parlamentů ve Skotsku, Walesu a Severním Irsku (Tunkrová, Zbíral 2011: 74). Devolvované orgány Skotska, Walesu a Severního Irsku mají rozdílné pravomoce, postupy a podíl zodpovědnosti při řešení lokálních i evropských záležitostí. Devolvované parlamenty jsou obdařeny různými úrovněmi moci, parlamenty Skotska a Severního Irsku mají větší autoritu než parlament Walesu (Bulmer, Burch, Hogwood 2006: 84).

Absence formálního ústavního statutu, spolu s asymetrickými vlastnostmi britské decentralizace, naznačovalo vysoce nestabilní dohody o evropské politice. Asymetrie devolučních dohod spočívala v rozdílných legislativních kompetencích a v povaze přístupu k tvoření evropských politických procesů. Z právního hlediska je postavení devolvovaných parlamentů velice zranitelné, a přesto existuje způsob fungující interakce mezi jednotlivými parlamenty a centrální vládou (Bulmer, Burch, Hogwood 2006: 78).

Předložená práce zkoumá, zda celkové výsledky referenda o setrvání VB v EU vedly k posílení devolučních snah ve Skotsku, a zda výsledky referenda nastartovaly debatu o uskutečnění druhého referenda týkajícího se osamostatnění Skotska od VB.

1.2 Metodologické ukotvení práce: případová studie

Vzhledem k výzkumné otázce byla k vypracování práce využita výzkumná metoda případová studie. Tato metoda byla zvolena kvůli zkoumání jednoho konkrétního případu, a to skotské perspektivy referenda o setrvání VB v EU. Kořan (2008) o případové studii uvedl, že „*je detailní analýzou jednoho případu, který byl zvolen jako objekt výzkumu.*“ Objektem výzkumu v práci je role Skotska v referendu. Olecká ve své studii případovou studii definuje: „*Obecná definice případové studie nám říká, že jde o intenzivní studium jednoho případu – tedy jedné situace, jednoho člověka, jednoho problému. Případová studie je metoda ve skrze kvalitativní, neboť dokáže dokonale splnit základní cíle kvalitativního výzkumu – zkoumá současné fenomény do jejich hloubky v jejich skutečném kontextu, zvláště v případě, kdy nejsou hranice mezi fenoménem a jeho kontextem zcela jasné*“ (Olecká, Ivanová 2010: 64). Ve srovnání s kvantitativními metodologiemi nabízí případová studie jedinečné expertní porozumění danému případu (Beneš, Drulák 2008: 40).

V literatuře jsou odlišovány tři typy případových studií. Prvním typem je jedinečná případová studie, jejíž cílem je hluboké porozumění případu a jeho důkladné prozkoumání s důrazem na jedinečnost případu. Druhý typ se označuje jako disciplinovaná interpretativní případová studie, která leží na pomezí mezi jedinečnou a instrumentální případovou studii. Cílem je popis, vysvětlení, interpretace a/nebo porozumění případu, nikoli teoretická generalizace (Hendl 2008: 102-103). Třetím typem je instrumentální případová studie, zaměřující se nikoli na popis konkrétního fenoménu, ale na získání obecnějších teoretických poznatků. Hodnota instrumentální případové studie tedy spočívá nikoli ve studovaném fenoménu samém, ale v přínosu pro obecnější,

teoretické poznání. Případová studie musí vždy zohlednit celkový kontext události, objektu, fenoménu nebo děje a zároveň musí poskytnout komplexní obrázek (Kořan 2008).

Dle uvedených charakteristik je předložená bakalářská práce interpretativní případovou studií, jelikož jejím cílem je popis, analýza a vysvětlení případu, nikoli teoretická generalizace. Beneš a Drulák (2008: 51) uvádí, že teoretická generalizace je v případových studiích sporná a „*vyplývá z toho, že přes nesporný posun se případová studie nadále potýká s takzvanou vnější platností. Vnější platnost se týká otázky, do jaké míry mohou být nálezy a dovození z jednoho případu extrapolovány v rámci širší populace. Jinými slovy, do jaké míry je možné závěry případových studií použít jako základ pro tvorbu teorií se širší platností, která přesahuje dílčí historický a sociální kontext, v němž se sledovaný případ odehrál.*“

2. Postavení Skotska v rámci VB a EU

2.1 Postavení Skotska v rámci VB

Anglie a Skotsko bývaly odlišnými královstvími na britských ostrovech. V roce 1707 byl přijat Zákon o Unii, který přinesl spojení Anglického a Skotského království. Vznikl jeden stát, Britské království, unie dvou odlišných kultur. I přes spojení si Skotsko zachovalo svou hrdost a nikdy se zcela neodдалo celobritskému vedení, silný nacionalismus se ve Skotsku promítá do dnešních dní. Mackenzie (2016) ve své studii uvádí, že: *„Skotové zůstávali etnicky odlišní, nikdy nesouhlasili se Skotskem jako britským státem ovládaným Anglií. Výhrady Zákona o Unii z roku 1707 a souvisejících právních předpisů zajistily, že si Skotové zachovali svůj odlišný právní systém, zcela odlišný od běžného anglického práva, jakožto i vlastní bankovní systém a vzdělávací opatření.“*

Před třemi staletími rovněž došlo k rozpuštění skotského a anglického parlamentu a vznikl jeden společný ve Westminsteru. Až v roce 1997 proběhlo na skotském území referendum, ve kterém byl odsouhlasen tzv. Skotský zákon (Scotland Act 1998), který mj. přinesl i vznik skotského autonomního parlamentu v roce 1998. Skotský parlament - jednokomorové národní shromáždění, volené smíšeným volebním systémem se nachází v hlavním městě Skotska, v edinburghské části Holyrood³. V listopadu 1997 byla pod vedením Henryho McLeishe, skotského ministra zahraničí, zřízena Konzultativní řídicí skupina (CSG - Consultative Steering Group) všech čtyř hlavních skotských politických stran. Po rozsáhlém procesu veřejné konzultace v CSG byla v roce 1998 zveřejněna zpráva s názvem *Shaping Scotland's Parliament*, ve které se uvádí, jak má parlament fungovat (McFadden 2002). Zpráva deklarovala klíčové principy: odpovědnost parlamentu skotskému lidu, přístupnost lidem a jejich zapojování do rozhodování a rozdělení moci mezi parlament a lid Skotska (Scottish Parliament 1997).

Skotský parlament je regionální subjekt, který nemá pravomoci zasahovat do záležitostí Velké Británie jako celku nebo ovlivňovat postavení Británie na mezinárodním poli. Nenáleží mu zasahovat do procesu devoluce a uspořádání britského parlamentu.

³ Kvůli lokaci parlamentu právě v této části města se parlamentu začalo metonymicky říkat Holyrood.

Aneta Pinková (2012: 77) ve své studii uvádí, že působnost skotského parlamentu „je vymezena negativně, do jeho kompetencí spadají záležitosti, které nejsou explicitně vyhrazeny parlamentu Spojeného Království. Nejvýznamnější policy oblastmi pod skotskou samosprávou je hospodářský rozvoj, životní prostředí, zdravotnictví, vzdělání, zemědělství a částečně také vnitro.“

Vztah Skotska a Velké Británie je do značné míry určen devolučním procesem. Již v roce 1979 proběhlo první referendum o skotské devoluci, které však nebylo Skoty dostatečně podpořeno. Druhým referendem schválená skotská devoluce v roce 1997 byla jednou z nejrozsáhlejších změn v britské ústavě od odtržení jižního Irska ve dvacátých letech minulého století. Dalším mezníkem procesu skotské devoluce je červen 2013, kdy bylo skotským parlamentem vyhlášeno referendum o osamostatnění Skotska na základě tzv. Scottish Independence Referendum Act 2013⁴. 18. září 2014 Skoti odpovídali na otázku „Mělo by se Skotsko stát nezávislou zemí?“, přičemž 55,3 % obyvatelstva hlasovalo pro setrvání Skotska ve Velké Británii. V případě setrvání Skotska ve Velké Británii byl slíben třemi lídry hlavních stran tzv. slib (the Vow)⁵. David Cameron (lídr Konzervativní strany), Nick Clegg (lídr Liberálních demokratů) a Ed Milliband (lídr Labouristické strany) na titulní straně skotských novin Daily Record deklarovali slib, který zaručoval prohloubení devoluce a větší pravomoci skotskému parlamentu. Následně po referendu byla britským ministerským předsedou Davidem Cameronem založena tzv. Smith Commission - komise pro prohloubení skotské devoluce, složená z deseti poslanců skotského parlamentu, která své návrhy shrnula v tzv. Scotland Act 2016. Požadavky komise se týkaly i vztahů Skotska a EU, kdy při kampani předcházející referendu o samostatnosti bylo Skotům řečeno, že zůstat součástí Velké Británie je jedinou možností, jak si spolehlivě zajistit pokračující členství v EU (Keating 2018).

Do dokumentu Scotland Act 2016 byla mj. zasazena i tzv. Úmluva Sewel⁶ - devoluční dohoda z roku 1998, která zaručuje, že parlament VB nebude vydávat zákony o devolvovaných záležitostech Skotska, Walesu a Severního Irska, aniž by k tomu získal souhlas devolvovaných legislativ (BBC 2017a). Úmluva Sewel byla oficiálně zasazena do skotských zákonů v roce 2016 v rámci Scotland Act 2016 ve znění: „*Úmluva Sewel*

⁴ [www.legislation.gov.uk/Scottish Independence Referendum Act 2013](http://www.legislation.gov.uk/Scottish%20Independence%20Referendum%20Act%202013)

⁵ <https://www.dailyrecord.co.uk/news/politics/david-cameron-ed-miliband-nick-4265992>

⁶ Úmluva Sewel, byla pojmenovaná podle ministra, který tuto myšlenku poprvé nastínil v roce 1998. Úmluva byla poprvé uvedena ve Skotském aktu 2016 a následně ve Velšském aktu 2017.

uznává, že parlament VB za normálních okolností nebude legislativně přijímat zákony bez souhlasu skotského parlamentu“ (Scotland Act 2016).

2.2 Postavení Skotska v rámci EU

Navzdory dlouhodobému devolučnímu procesu a změnám v pravomocích Skotska je Skotsko v rámci EU oficiálně reprezentováno vládou Velké Británie. Skotské zastoupení v Evropské Unii představují přímo volení poslanci Evropského parlamentu (EP), Velká Británie má celkově 73 poslanců v EP, a z toho 6 poslanců reprezentuje Skotsko. V Radě ministrů je, dle britských zákonů, Skotsko reprezentováno ministrem Velké Británie, přičemž skotští ministři se mohou účastnit zasedání Rady ministrů, ale vždy se souhlasem britské vlády, konkrétně ministra vnitra. Devolvovaní ministři obvykle jednají o oblastech jako je zemědělství a rybnářství, ale také o životním prostředí, energii, vzdělávání a spravedlnosti (Birrell, Grey 2011: 767).

Dle Scotland Act 1998 jsou skotská vláda a parlament zodpovědní za implementování evropského práva. Zákon stanovuje, že akty skotského parlamentu, které jsou neslučitelné s unijním právem, jsou mimo legislativní pravomoc skotského parlamentu (Gordon, Moffett in Birrell, Grey 2011: 771). Podle současné Ústavy Velké Británie je skotská vláda zodpovědná za tranzici a provádění širokého spektra právních předpisů v oblastech jako je zemědělství, rybnolov a životní prostředí, zatímco skotská vláda nese zodpovědnost za správu výdajů evropských strukturálních fondů a programu společné zemědělské politiky ve Skotsku. V oblastech náležejícím do pravomocí vlády VB, jako je hospodářská politika a legislativa jednotného trhu, se skotská vláda a parlament zajímají pouze o sledování toho, jaké budou mít právní předpisy dopady na Skotsko. Navzdory sdílení kompetencí s EU v uvedených oblastech je jednou z anomálií stávající ústavní dohody, že centrální vláda VB má výlučnou odpovědnost za vztahy Skotska s EU a jejími institucemi. To znamená, že skotská vláda, i když je schopna stanovit domácí politiku v těchto oblastech, se nemůže přímo podílet na vývoji právních předpisů a politik EU. Realita ústavního urovnání VB znamená, že v případě neshody skotských a britských priorit týkajících se problematiky EU, bude v orgánech EU vždy prezentován názor centrální vlády VB (McCorkindale 2016: 357). Platformou pro diskusi mezi devolvovanými legislativami a centrální vládou je tzv. Společný ministerský výbor (The Joint Ministerial Committee - JMC), založen po nastartování devolučního procesu

v roce 1999. Při řešení záležitostí týkajících se EU byl vytvořen podvýbor the Joint Ministerial Committee on Europe (JMCE), který se schází několikrát za rok, většinou před zasedáním Evropské Rady a předsedá mu britský ministr zahraničí. Tento podvýbor dává možnost devolvovaným administrativám vyjádřit svůj názor a pohled na záležitosti, které jsou řešeny na unijní úrovni a VB na ně musí mít sjednocený názor (Morphet 2017: 21-22).

Od roku 1999 se skotští aktéři rozhodli pro kontrolní postupy politik a předpisů EU – *ex ante*. Kontrolní postupy jsou prováděny výborem, který je nad rámec vztahu mezi vládou a parlamentem, tj. Výbor pro evropské a vnější vztahy (EERC⁷ – European and External Relations Committee). Do kompetencí výboru spadá provádění kontrolních postupů politik EU – *ex ante*. EERC se stabilizoval jako dozorčí výbor a převzal mj. i vedení v otázkách vytváření politických strategií ve vztahu k EU u ministrů skotské vlády (Carter 2013: 397).

Výbor pro evropské a vnější vztahy kontroluje politiku a výdaje skotské vlády ve vztahu k následujícím otázkám:

- a) návrhy právních předpisů EU
- b) implementace právních předpisů ES/EU
- c) rozvoj a implementace vazeb skotské správy se zeměmi a územími mimo Skotsko, s Evropskou unií (a jejími institucemi) a dalšími mezinárodními organizacemi
- d) koordinace mezinárodních aktivit skotské administrativy
- e) důsledky referenda o setrvání VB v EU týkajících se Skotska

(European and External Relations Committee 2016)

⁷ Dnes CTEERC – Culture, Tourism, Europe and External Relations Committee (www.parliament.scot).

3. Proces odchodu VB z EU

Velká Británie měla vždy k evropské integraci zvláštní postoj, zatímco většina ostatních států Evropy viděla ve vstupu do Evropského společenství jakousi symboliku. Španělsko vstupem do ES potvrdilo výhru demokracie nad fašismem, státy východní Evropy vstupem demonstrovaly jejich nově nalezenou svobodu a úplné ukončení Sovětské éry. Británie vstoupila do evropských struktur kvůli ztráty statutu světové mocnosti a zhoršující se ekonomické situaci (Clegg 2017: 10). Uvedená fakta potvrzuje Fialová (2015: 72), která uvádí, že se Velká Británie „*po druhé světové válce dostala do vážných ekonomických, ale i společenských problémů souvisejících s válečným zadlužením země, rozpadem impéria a klesajícím světovým mocenským vlivem.*“ VB se po komplikovaném vyjednávání stala členem ES v roce 1973, za konzervativní vlády Edwarda Heatha, v rámci historicky prvního, tzv. severního rozřížení, společně s Irskem a Dánskem (Tamtéž). Následně se v roce 1974 konaly všeobecné volby, kdy hlavním bodem programu Labouristické strany byla ostrá kritika vyjednaných podmínek Konzervativní stranou mezi VB a EU, a slib⁸ o znovuvyjednání podmínek a vyhlášení referenda o setrvání VB v ES. Labouristická strana zvítězila a v roce 1975 se konalo referendum o setrvání VB v ES. Občané VB rozhodli o setrvání, čímž došlo k legitimizaci členství VB ve strukturách Evropského společenství. Zatímco se euroskepticismus⁹ projevoval pouze v Labouristické straně, v polovině 80.let se euroskepticismus začal rozšiřovat i do struktur Konzervativní strany¹⁰. Konflikty v Konzervativní straně pomalu narůstaly a začaly stranu štěpit na dva tábory, tj. zastánce EU a euroskeptiky. Od odchodu do opozice v roce 1997 začala mít Konzervativní strana velmi euroskeptické názory.

⁸ V labouristickém manifestu z roku 1974 bylo uvedeno: „*Labouristická vláda slibuje, že do dvanácti měsíců od voleb dáme britskému lidu poslední slovo, které bude závazné pro vládu, zda akceptujeme podmínky a setrváme nebo odmítneme podmínky a opustíme společný trh.*“ (The Labour Party Manifesto: October 1974)

⁹ Diskuse o členství v ES se omezila pouze na otázku volného trhu, tudíž pojem euroskeptik byl v 70. letech volně zaměňován s výrazem „anti-Marketeer“ (Spiering 2004: 129).

¹⁰ V roce 1979 se k vládě dostala Konzervativní strana s Margaret Thatcher na postu předsedkyně vlády. Thatcher narozdíl od labouristů neviděla zprvu jinou alternativu než členství v ES a svou silnou domácí pozici využívala k prosazení britských zájmů na evropské úrovni (Tunkrová, Zbírál 2011: 87). Thatcher se postupně začala vymezovat proti členství svými agresivními postoji, které byly zmírňovány ministry financí a zahraničí, především Johnem Majorem (Morphet 2017: 8).

Referendum o setrvání VB v EU inicioval David Cameron, který se stal lídrem Konzervativní strany v roce 2005. Důvodem pro neúspěch ve trojích volbách po sobě, byla dle Camerona posedlost Evropou. Jeho přání bylo, aby se konzervativci přestali Evropou zabývat („stop banging on about Europe“). Po volbách v roce 2010, ve kterých se otázka Evropy skoro vůbec nevyskytovala, byla vytvořena vládní koalice Konzervativní strany a Liberálních demokratů (Liddle 2016: 7). Evropa nebyla hlavním tématem ani volebních kampaní v roce 2015, a sám David Cameron referendum vyhlásit nechtěl. Hlavním důvodem vyhlášení referenda byla situace, kdy Cameron neviděl žádnou jinou možnost, jak uklidnit vnitrostranické tlaky. Jeho cílem bylo uspokojit euroskeptiky v jeho straně a zakročit proti potencionální hrozbě stále populárnější UK Independence party (UKIP). Situace vyústila ve slib k vyhlášení referenda Davida Camerona v proslovu v Bloombergu v lednu 2013: „*Domnívám se, že můžeme poskytnout flexibilnější, adabtabilnější a otevřenější Evropskou unii, v níž mohou být splněny zájmy a ambice všech jejích členů. S odvahou a přesvědčením se domníváme, že můžeme dosáhnout nového urovnání, ve kterém se Británie bude cítit komfortně a všechny její země budou moci prosperovat. Věřím, že britský národní zájem je sloužit v pružné, přizpůsobivé a otevřené Evropské unii*“ (Cameron 2013).¹¹ ¹²Konzervativní strana ve svém volebním programu k všeobecným volbám ve VB 2015 deklarovala, že EU je příliš byrokratická a nedemokratická, zasahuje do každodenního života a migrace má vážný dopad na lokální společenství. Výslovně se zavázala k vyjednání nové dohody pro VB v EU a k vyhlášení referenda o setrvání VB v EU (The Conservative Manifesto 2015). Monika Brusenbauch Meislová (2017) ve své studii uvádí, že „*všelidové hlasování se mělo konat v případě, že Konzervativní strana získá většinu v nadcházejících parlamentních volbách, po vyjednání nové dohody a v první polovině funkčního období následujícího parlamentu (tj. do konce roku 2017)*.“ Rozhodnutí vyhlásit referendum o setrvání VB v EU pomohlo Konzervativní straně v parlamentních volbách 2015 opravdu většinu získat a uvést slib o vyhlášení všelidového referenda do praxe. Nejprve však David Cameron, jako premiér jednobarevné britské vlády, začal vyjednávat slíbenou novou dohodu s EU. McCorkindale (2016: 355) uvedl Cameronovu vidinu referenda ve

¹¹David Cameron, EU speech at Bloomberg. Published 23 January 2013. (www.gov.uk)

¹² Následujícím mezníkem byl návrh zákona o EU parlamentu VB tzv. The European Union Referendum Bill 2013-14, jehož cílem bylo uspořádat referendum o členství v Evropské unii, které by se konalo v roce 2017, po renegociacích mezi Evropskou unií a vládou VB. Návrh byl později zkritizován a později zcela zablokovan ve Sněmovně Lordů Labouristickou stranou a Liberálními demokraty.

VB, která donutí ostatní evropské státy k učinění smysluplných ústupků v novém vyjednávání o podmínkách pokračujícího členství VB v EU. V listopadu 2015 David Cameron odeslal předsedovi Evropské Rady Donaldu Tuskovi dopis s návrhem VB na reformu vztahů s EU, a to ve 4 oblastech: správa hospodářského řízení, konkurenceschopnost, volný pohyb osob a suverenita. Evropská Rada v únoru 2016 schválila britský návrh vztahů s EU, který měl být uveden do praxe po volbě VB zůstat součástí EU (British Government 2015).

Britskou vládou byl představen zákon o EU - The European Union Referendum Act 2015, tj. zákon, který stanovil právní úpravu pro nezávazné referendum o setrvání VB v EU. Zákon byl následně schválen v obou komorách parlamentu VB a dne 1. února 2016 vstoupil v platnost. David Cameron 20. února 2016 oficiálně oznámil termín referenda 23. června 2016 (British Parliament 2015).

4. Analýza referenda

4.1 Předreferendové kampaně

Oficiální kampaně ve Skotsku probíhaly na stejném institucionálním základě jako ve VB, jen ve skotských verzích. Záštitou pro oficiální kampaň pro vystoupení z EU ve Skotsku byla britská kampaň Vote Leave, ve skotské verzi s názvem Scottish Vote Leave. Skotská kampaň za setrvání VB v EU s názvem Scotland Stronger In byla odnoží britské kampaně Stronger In.

Ve skotských kampaních se diskutovalo především o ekonomických výhodách a nevýhodách členství v EU, příspěvcích z fondů, financování skotských univerzit a otevřené Evropě. Jako protiargumenty byly uváděny vysoké příspěvky do rozpočtu EU, vysoká migrace z ostatních členských států, a v případě vystoupení možnost získat více pravomocí pro skotský parlament.

Kampaň ve Skotsku byla, v porovnání s Anglií, poměrně mírná a zdvořilá. Politický komentátor BBC Brian Taylor kampaň označil jako „vražnou“. Ve velké míře to bylo způsobeno skutečností, že členství v EU bylo ve Skotsku poměrně populární a získalo podporu většiny skotských politiků. Mezi ně patří lídryně SNP a první ministryně Skotska Nicola Sturgeon, lídryně skotských konzervativců Ruth Davidson, bývalý premiér VB se skotskými kořeny Gordon Brown nebo bývalý první ministr Skotska Alex Salmond (Higgins 2016).

Skotská kampaň za setrvání VB v EU

Ve Skotsku probíhala kampaň pro setrvání (Remain) pod záštitou „Britain Stronger In“, která se nazývala „Scotland Stronger In“. Hlavním mluvčím skotské kampaně Scotland Stronger In byl šéf úřadu Evropského parlamentu ve Skotsku John Edward a ředitelem kampaně byl bývalý labouristický poslanec Frank Roy. Scotland Stronger In nebyla zastřešující organizací pro politické strany, které podporují setrvání v EU, ale spíše pro veřejnost. Poradní skupině kampaně předsedala muslimská akademická profesorka Mona Siddiqui, která vysvětluje: „*Kampaň Scotland Stronger In nezahrnuje politické strany, místo toho se snažíme spojit s lidmi ve vlastních komunitách,*

pracovištích, odborových organizacích a občanských organizacích po celém Skotsku“ (BBC 2016a).

Kampaň byla založena na zdůrazňování výhod členství VB a především Skotska v EU. Edward uvedl: *„Pro nás je cílem být kampaň, která by vystihla výhody členství v EU pro Skotsko“* (Campbell 2016). Mluvčí kampaně Scotland Stronger In uvedl, že 250 000 skotských pracovních míst je spojeno s obchodem VB s EU a důležitá práva pracovníků jsou právě pod záštitou EU. Práva pracovníků zahrnují např. placené nemocenské, dovolené, mateřské a otcovské dovolené. Profesorka Siddiqui dodala: *„Ekonomický přínos z členství v EU a plný a zaručený přístup k jednotnému trhu je jasný, ale EU také znamená stabilitu a bezpečnost, stejně jako prosperitu. Skotská ekonomická prosperita je úzce spojena s rovným přístupem k největšímu jednotnému trhu na světě“* (Tamtéž). Scotland Stronger In dále zdůraznila, kolik univerzitních výzkumu EU financuje. V novinách HeraldScotland ředitel univerzity v Glasgow Anton Muscatelli uvedl jednoznačné důkazy o tom, že univerzity ve Skotsku a ve Velké Británii mají masivní prospěch z členství v EU a obdrží 88,8 milionů liber ročně ze zdrojů EU, tj. přibližně 13 % z celkových finančních prostředků na výzkum. Mluvčí kampaně dodal: *„Členství v EU je jednoznačně zásadní pro celoevropskou akademickou spolupráci a pro úspěch skotských univerzit, což zase podporuje pracovní místa a investice“* (BBC 2016a).

Skotská kampaň za vystoupení VB z EU

Oficiální kampaň ve Skotsku pro vystoupení (Leave) byla pod záštitou britské „Vote Leave“, ve skotském provedení „Scottish Vote Leave“. Ředitelem skotské kampaně byl Tom Harris, bývalý labouristický poslanec pro Glasgow South.

Kampaň byla založena na argumentech o nevýhodách členství v EU, především o výši příspěvků VB/Skotska do EU a o negativních důsledcích migrace. V deníku Daily Record (2016) ředitel kampaně Tom Harris uvedl, že každý týden VB odesílá 350 milionu liber do EU, přičemž skotský podíl je přibližně desetina z uvedené částky, což je více než 1,5 miliardy liber ročně. Pro server BBC (2016b) uvedl: *„Jen pomyslet, jak se tyto finanční prostředky mohou využít ve Skotsku: ve školství, ve zdravotnictví a v dopravě, kdyby nebyly zasílány do černé díry jako je EU.“* Harris akcentoval několik dalších výhod, které podporují kampaň pro vystoupení. Dle Harrise by Skotsko získalo větší rozpočet, pokud by se VB rozhodla vystoupit z EU. Cílem kampaně podle něj bylo „stavět

naši zemi, naši ekonomiku a naše lidi na první místo.“ Scottish Vote Leave se také zabývala migrací a zdůrazňovala nutnost VB zabezpečit vnitřní hranice. Harris dodal, že migrace není pro současnou ekonomickou situaci žádoucí. Argumentem byla zpráva banky Bank of England z roku 2015, která usoudila, že samotná migrace výrazně snížila platy nejméně placených pracovníků. Hodinová mzda některých zaměstnanců poklesla z 15 na 7 liber za hodinu, z důvodu přílivu zahraničních pracovníků. Mezi další výhody, které by vystoupení z EU přineslo, uvedl nové pravomoci týkající se zejména oblasti rybolovu a zemědělství (BBC 2016b, BBC 2016c).

Kampaně ve VB

Ve Velké Británii probíhaly dvě oficiální kampaně, tj. kampaň za vystoupení VB z EU - Vote Leave a kampaň za setrvání VB v EU - Britain Stronger In.

Vote Leave byla založena v říjnu 2015 a volební komisí byla oficiálně uznána v dubnu 2016. Spolupracovala s dalšími skupinami: Labour Leave, Conservatives for Britain, Business for Britain, aj. Vote Leave se zaměřovala především na ekonomické argumenty proti EU. Profesor Graces Smith (2016) uvedl: „*Kampaň za vystoupení VB z EU byla zacílena na střední třídu a označovala se za „revoluci lidu“, která se chystá „vzít kontrolu zpět“ od vzdálených elit. Kosmopolitní Londýn byla pro ně „bublina“ zcela mimo kontakt s názory obyčejného lidu.*“

Britain Stronger In byla založena v říjnu 2015 a oficiální kampaní pro setrvání VB v EU se stala v dubnu 2016. Vyskytovaly se i další skupiny, které se zaměřovali na kampaň pro setrvání VB v EU: Conservatives Europe Group, Conservatives In, Labour In for Britain, Greens for A Better Europe, Intogether, Keep Scotland in EU, aj. Kampaň za setrvání VB v EU se snažila zdůraznit výhody přístupu k jednotnému trhu, fiskální stabilitu, volný pohyb osob a myšlenek, a rovněž zdůrazňovala potenciální riziko pro britskou ekonomiku v případě vystoupení z EU (Crines 2016).

Úspěšnost kampaně Vote Leave byla pravděpodobně způsobena tím, že své argumenty postavila na těchto skutečnostech: VB je v EU týrána, negativně ji ovlivňuje přistěhovalectví, ztrácí suverenitu a hradí vysoké náklady na členství. Dále využila pocit strachu z budoucnosti a především z potenciálního rizika vstupu Turecka do Evropské

unie. Kampaň EU definovala jako vzdálenou sílu, která podkopává britskou identitu a imigrace zaplavila VB cizími zvyky a myšlenkami (Smith 2016). Kampaň pro setrvání Britain Stronger In byla zaměřená především na ekonomické ukazatele a kampaň dle Michaela Higginse (2016) nedokázala udržet tempo argumentace o ekonomických výhodách a měla pouze nejasné argumenty ohledně volného pohybu a přistěhovalectví.

4.2 Postoje politických stran k referendu

Ve skotském parlamentu zasedá 129 poslanců, kteří jsou označováni jako MSPs (Members of Scottish Parliament). Již od prvních voleb v roce 1999 jsou křesla v parlamentu standartně rozdělována mezi 5 hlavních politických stran: Skotská národní strana (SNP), Skotská konzervativní a unionistická strana (konzervativci), Skotská Labouristická strana (labouristé), Skotská strana zelených a Liberální demokraté. Od voleb v květnu 2016 vládne druhá vláda Nicolý Sturgeon, což je celkově 8. devolvovaná vláda skotského parlamentu. V současnosti také působí 5. skotský parlament, ve kterém zasedá 63 poslanců SNP, 31 poslanců skotských konzervativců, 24 poslanců skotských labouristů, 6 poslanců skotských zelených a 5 poslanců skotských liberálních demokratů. Následující text analyzuje postoje pěti hlavních stran k referendu o setrvání VB v EU.

Skotská národní strana – Remain

Do 70 let se SNP zásadně zavázala k postoji proti členství v ES, které v té době vyjednávala VB. Skotské národní sebeurčení bylo v rozporu s evropskou myšlenkou nadnárodní integrace a Brusel byl ještě vzdálenější než Londýn. V referendu o setrvání VB v ES se SNP stavělo na stranu vystoupení z EU, společně s velkou částí skotské labouristické strany. V konečném výsledku Skotsko hlasovalo pro setrvání v EU, ale slabším hlasem než Anglie. K prvnímu přehodnocování postojů došlo koncem 70.let ve skotské labouristické straně, kdy labouristický poslanec Jim Sillars bojoval proti EU v roce 1975, ale zároveň tvrdil, že pokud VB setrvá, Skotsko bude potřebovat dostatečnou samosprávu k přímému zastupování svých vlastních zájmů. Skotští labouristé byli první stranou, která přijala slogan *Nezávislost - v Evropě*. Do konce 80.let se k této myšlence přihlásilo právě SNP. Na přehodnocení postojů v té době měly vliv zejména myšlenky předsedy Evropské komise Jacquesa Delorse o sociální Evropě, subsidiaritě a překračování národního státu. *Nezávislost - v Evropě* se stala sloganem SNP

(Independence in Europe). Vize Evropy v SNP byla přísně mezivládní a měla silné záruky národní suverenity (Keating 2015: 201-208).

SNP je skotská nacionalistická a sociálně demokratická strana, v současné době vládnoucí strana ve Skotsku. Jejím lídrem je od roku 2014 první ministryně Skotska Nicola Sturgeon. SNP je největší politickou stranou ve Skotsku, v Holyroodu má 63 míst a ve Westminsteru má od voleb 2017 35 míst, což však byla pro stranu velká ztráta, jelikož ve všeobecných volbách do britského parlamentu v roce 2015 získala historicky absolutně nejvyšší počet hlasů a získala 56 míst (po volbách v roce 2010 měla SNP 6 míst). Všeobecné volby ve VB v roce 2017 znamenaly pro SNP ztrátu 21 míst. SNP má také 2 místa v Evropském parlamentu¹³ ve skupině Zelení-Svobodná evropská aliance. Strana je silně nacionalistická a proevropská, jejím cílem je uskutečnit druhé referendum o osamostatnění Skotska, a její ideální vizí je samostatné Skotsko, jako člen Evropské Unie.

Ve svém manifestu 2016 SNP uvádí, že Skotsko má být součástí širší evropské rodiny a SNP bude vždy bojovat za spravedlivé řešení pro Skotsko v Evropě. SNP uvádí výhody, které Evropská unie Skotsku přináší, jako je zlepšení základních práv a pracovních podmínek pro občany, včetně plateb za rodičovskou, nemocenskou, či dovolenou nebo počtu odpracovaných hodin. Další výhodu uvádí, že být součástí EU také Skotsku přináší přístup na největší světový jednotný trh zboží a služeb. SNP je tedy silně proevropská a byla zásadně proti vystoupení VB z EU. Ve svém manifestu uvádí: *„Doufáme a věříme, že lidé ve Skotsku a ve Velké Británii budou hlasovat pro setrvání v EU. Ale nic není samozřejmostí, takže budeme důrazně a vášnivě vést kampaň pro setrvání VB v EU“* (SNP Manifesto 2016).

Skotská konzervativní a unionistická strana – Remain

Skotští konzervativci jsou součástí Konzervativní strany Velké Británie, operující na území Skotska. Jsou středově pravice konzervativní strana, která je druhá největší ve skotském parlamentu a v současné době obsazuje 31 míst. V Evropském parlamentu zaujímají za Skotsko 1 místo. Její lídryně je od roku 2011 Ruth Davidson. Strana je vlastenecká, tudíž se hlásí k názoru, že by Skotsko mělo zůstat součástí VB. Staví se

¹³ SNP je v Evropském parlamentu zastoupena již od roku 1979.

pevně proti SNP, chce vytvořit silnou opozici a zabránit druhému referendu o osamostatnění Skotska.

V jejich manifestu v roce 2016 se názor na referendum o setrvání VB v EU nevyskytoval. Jedinou zmínkou o EU bylo konstatování, že: „*Budeme proti jakémukoli pokusu SNP uspořádat 2. referendum o osamostatnění Skotska, a to bez ohledu na výsledek červnového EU referenda.*” Šéfka strany Ruth Davidson stála pevně proti vystoupení VB z EU, ale zároveň umožnila ostatním skotským konzervativním poslancům vybrat si, kterou stranu podpoří, zda setrvat či vystoupit. Několik konzervativních poslanců následně oficiálně oznámilo, že jejich záměr bude podpora vystoupení VB z EU (McCal 2016).

Skotská labouristická strana – Remain

Skotští labouristé jsou sociálně demokratickou stranou a jsou rovněž součástí Labouristické strany VB. Ve skotském parlamentu mají 24 míst a do roku 2007 bývali nejsilnější stranou Skotska. V Evropském Parlamentu mají za Skotsko 2 místa. Jejich současný lídr je Richard Leonard, který v roce 2017 vystřídal Keziu Dugdale. Stejně jako konzervativci jsou vlastenečtí vůči VB a jsou silně proti uspořádání druhého referenda o osamostatnění Skotska od VB.

Skotští labouristé ve svém Manifestu pro rok 2016 uvádějí, že setrvání Velké Británie v Evropské Unii je nejlepší způsob, jak chránit pracovní místa a práva pro pracovníky ve Skotsku, a v kampani budou prosazovat setrvání VB v EU (Scottish Labour Manifesto 2016). V té době lídryně labouristů Kezia Dugdale však také následně umožnila jednotlivým labouristickým poslancům se svobodně rozhodnout, kterou kampaň budou podporovat. Kezia Dugdale se ale jasně vyjádřila, že jako strana budou bojovat za to, aby zajistili nejlepší budoucnost pro rodiny ve Skotsku setrváním ve strukturách EU. Mluvčí strany uvedl: „*Labouristická strana je jedinou skotskou internacionalistickou stranou, a proto budeme v kampani prosazovat setrvání v EU*“ (McCal 2016).

Skotská Strana Zelených - Remain

Skotští zelení jsou stranou se zelenou politikou, proevropskými postoji a podporující skotskou samostatnost. V Holyroodu mají 6 poslanců a současnými lídry jsou Patrick Harvie a Maggie Chapman. Skotská strana zelených byla vytvořena v roce 1999 rozdělením Zelené strany VB na samostatné Zelené strany Skotska, Walesu, Anglie a Severního Irska.

Skotští zelení byli a jsou proevropští a ve svém manifestu uvedli, že pokračující členství v EU je v nejlepším zájmu Skotska a budou v referendu silně podporovat jeho setrvání prostřednictvím kampaně „Green In“. Skotští zelení podporují lokalizovanou a regionalizovanější Evropskou Unii, kde existuje decentralizovaná politická a ekonomická moc a členské státy společně spolupracují na vzájemně prospěšných iniciativách. Strana však zdůrazňovala, že pokud někteří členové strany chtějí podpořit vystoupení VB z EU, mohou tak učinit.

Skotští liberální demokraté – Remain

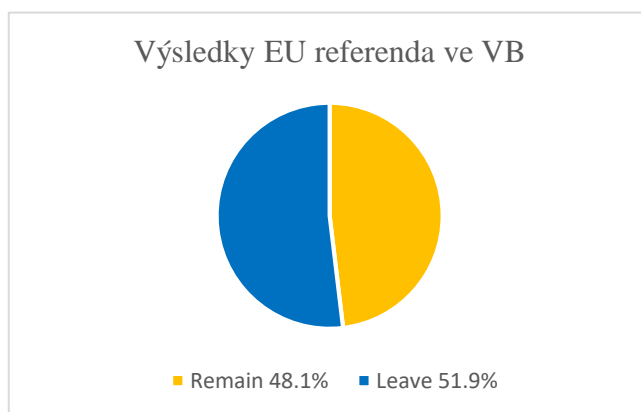
Skotští liberální demokraté jsou sociálně liberální politickou stranou ve Skotsku. V Holyroodu mají 5 poslanců a jejich současný lídr je Willie Rennie. Skotští liberální demokraté jsou jednou ze tří státních stran ve VB v rámci federálních Liberálních demokratů, společně s velšskými liberálními demokraty a anglickými liberálními demokraty.

Členství v Evropské Unii je základní hodnotou Liberálních demokratů, což predikovalo postavení všech 5 poslanců v Holyroodu se postaví za setrvání v EU. Lídr skotské liberální demokracie Willie Rennie řekl: *"Spolu s kolegy v Holyroodu se domníváme, že Británie by měla zůstat v Evropské unii. Domnívám se, že všichni Liberální demokraté v tomto zastávají stejný názor. Měli bychom použít referendum, abychom potvrdili naši víru ve spolupráci s evropskými sousedy, ne víru v konflikt"* (McCal 2016).

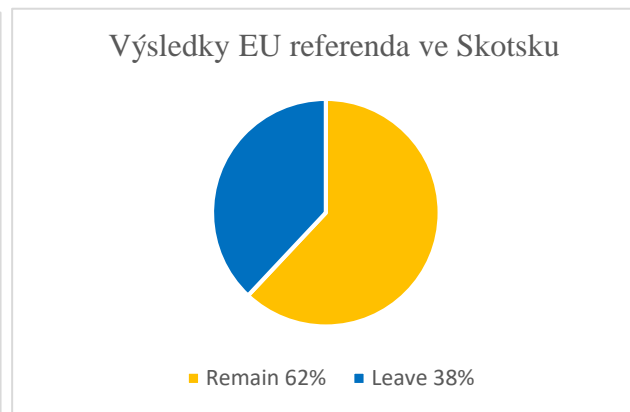
UKIP – Leave

Od svého založení v roce 1993 si strana neustále budovala svůj národní profil s jediným cílem: vyvést VB z Evropské Unie. Skotský UKIP je odnož celonárodního UKIPu. Ze šesti politických stran ve Skotsku pouze UKIP oficiálně podpořil vystoupení VB z EU. Jediným poslancem UKIPu ve Skotsku je David Coburn, který získal křeslo za Skotsko v Evropském parlamentu ve volbách do EP v roce 2014. Byl přesvědčen, že poselství strany UKIP bude ve Skotsku rezonovat mezi voliči během kampaně o referendu. Ve skotském deníku Herald uvedl: *„Chci vidět pravomoce přenesené zpátky z Bruselu do Holyroodu a Westminsteru. Získáme moc nad naši rybářskou a energetickou politikou. Výroba oceli ve Skotsku byla zničena vysokými náklady na energii a obchodními tarify EU. Měli bychom organizovat naše vlastní obchodní dohody“* (McCal 2016). Skotský UKIP ve svém Manifestu uvádí, že chtějí dosáhnout toho, aby Brexit skutečně znamenal Brexit a deklarují, že *„UKIP je jedinou stranou, která se plně zavázala k vystoupení VB z EU a je jedinou stranou, která hovoří za milion Skotů, kteří hlasovali o vystoupení VB z EU. Výsledky obou referend o nezávislosti Skotska a referendum o členství v Evropské unii musí být provedeny. UKIP je odhodlána držet Skotsko ve Velké Británii a je silně proti druhému referendu o nezávislosti Skotska“* (ukip.scot).

4.3 Analýza výsledků referenda

Graf č. 1

Graf č. 2

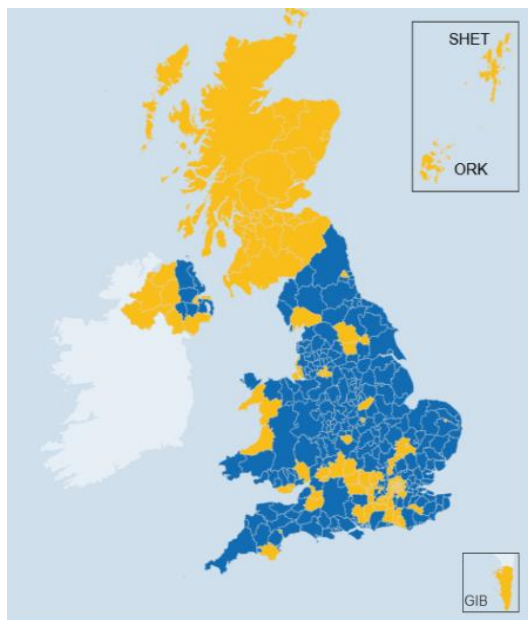
Zdroj: autorka.

Obyvatelé Velké Británie, tedy obyvatelé Anglie, Walesu, Skotska a Severního Irsku dohromady, v referendu rozhodli o vystoupení VB z EU. Obyvatelé VB celkově hlasovali pro vystoupení (neboli Leave) z 51,9 % a pro setrvání (neboli Remain) hlasovali ze 48,1 % (viz Graf č. 1). Většina obyvatel Anglie a Walesu hlasovala za vystoupení, naopak většiny ve Skotsku a Severním Irsku hlasovaly za setrvání VB v EU. Ve Skotsku bylo odevzdáno 1 018 322 hlasů pro vystoupení, což se rovná procentuálnímu výsledku 38 % a pro setrvání bylo odevzdáno 1 661 191 hlasů, což je procentuální výsledek 62 % (viz Graf č. 2).

Zajímavé je, že volební účast ve Skotsku byla nižší než v Anglii a Walesu, ve Skotsku bylo odevzdáno 2 681 179 hlasů, což odpovídá volební účasti 67,2 %, zatímco celková volební účast ve VB dosáhla hodnoty 72,2 %. Procentuální rozdíl mezi volební účastí ve Skotsku a průměrnou volební účastí v celé VB činil 10 %.

V mapce č. 1 a č. 2 níže, je zobrazeno vítězství Remain nebo Leave v jednotlivých okrscích celkově ve Velké Británii a ve Skotsku. Žlutá barva představuje okrsky, kde většina obyvatel zvolila Remain a modrá barva znázorňuje okrsky, kde většina obyvatel zvolila Leave. Z obrázku nalevo, což jsou výsledky v rámci celé VB je patrné, že převládá modrá barva, čili většinami zvolený Remain. Naopak z mapky napravo, která zobrazuje pouze Skotsko je patrné, že ve všech skotských okrscích (32) byl většinami podpořen a zvolen Remain.

VB

Mapa č. 1

Skotsko

Mapa č. 2

Key:

■ Majority leave ■ Majority remain
■ Tie □ Undeclared

www.bbc.com¹⁴

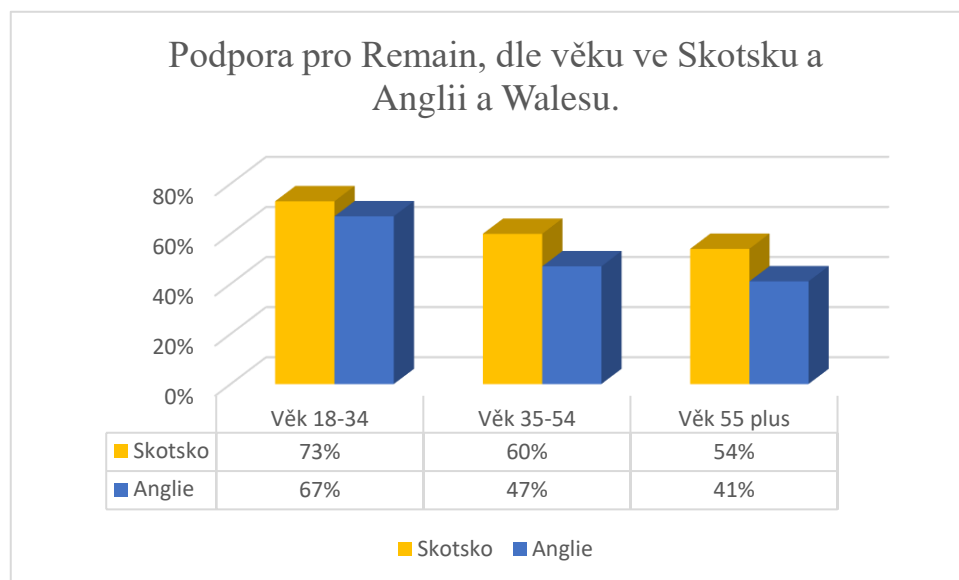
V následujících grafech jsou zanalyzovány a zobrazeny volební výsledky referenda na základě sociodemografických ukazatelů obyvatelstva ve Skotsku a dohromady v Anglii a Walesu (modrý sloupec představuje data v Anglii a Walesu - v grafech dále označeno pouze jako Anglie). Data jsou zanalyzována pomocí ukazatelů: věk, pohlaví a dosažené vzdělání a představují systematické srovnání mezi Skotskem (žlutý sloupec) a Anglií a Walesem (modrý sloupec).

K analýze byla využita data se serveru What Scotland Thinks¹⁵, který zpracoval data ze serveru British Election Study. British Election Study vydal poslední vlnu dat

¹⁴Dostupné z: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results,
<http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-36599102>

¹⁵ Dostupné z: <http://blog.whatscotlandthinks.org/2016/10/why-did-scotland-vote-to-remain/>

v říjnu 2016 (2016 post-referendum wave of the 2014-2018 British Election Study Internet Panel. Version 1.2.). Je to poslední vlna internetového panelového šetření, uskutečněná po referendu 2016. Data obsahují 30 000 rozhovorů, které byly vykonány krátce po skončení referenda, součástí je více než 3600 rozhovorů ze Skotska.

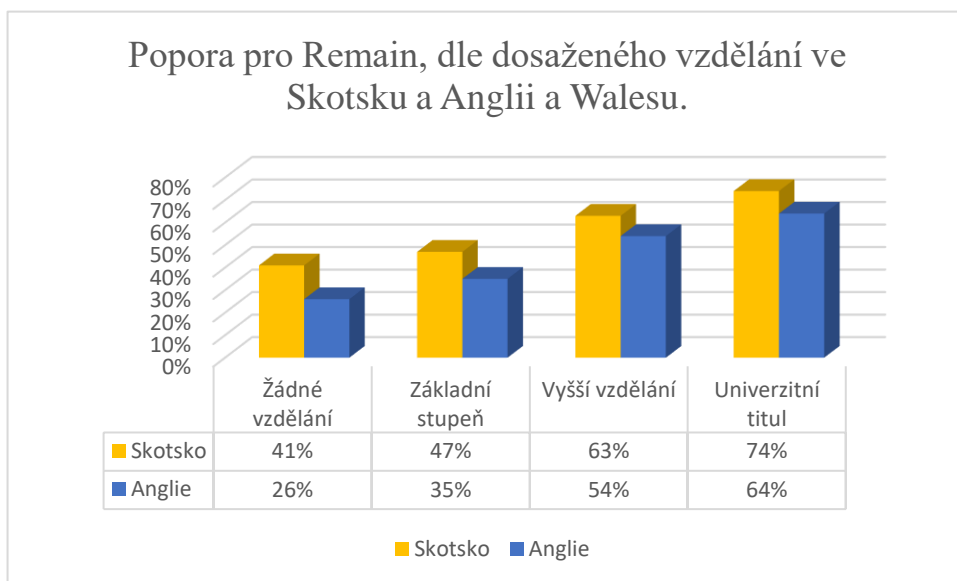

Graf č. 3

Zdroj: autorka.

V grafu č. 3 výše je zobrazena podpora pro setrvání VB v EU v závislosti na věku voličů ve Skotsku, Anglii a Walesu. Žlutý sloupec představuje data pro Skotsko a modrý sloupec pro data Anglie a Walesu. Věk je rozdělen do tří kategorií: 18 – 34 let, 35 – 54 let a 55 plus.

Je patrné, že jak ve Skotsku, tak v Anglii a Walesu podpora pro setrvání v EU klesá s rostoucím věkem. Dále je patrné, že ve všech třech věkových skupinách ve Skotsku byla zaznamenána větší podpora pro setrvání ve VB než v Anglii a Walesu. Ve Skotsku činil rozptyl mezi nejmladší a nejstarší skupinou 19 %, zatímco v Anglii a Walesu rozptyl činil 26 %. V obou sloupcích platí, že u nejmladší skupiny obyvatel značně převládá podpora pro Remain, zatímco lidé ve věku 55 plus spíše volili Leave. Rozdíl mezi Skotskem a Anglií a Walesem je ve věkových skupinách 34 – 54 let a 55 plus stejný, tedy 13 %.

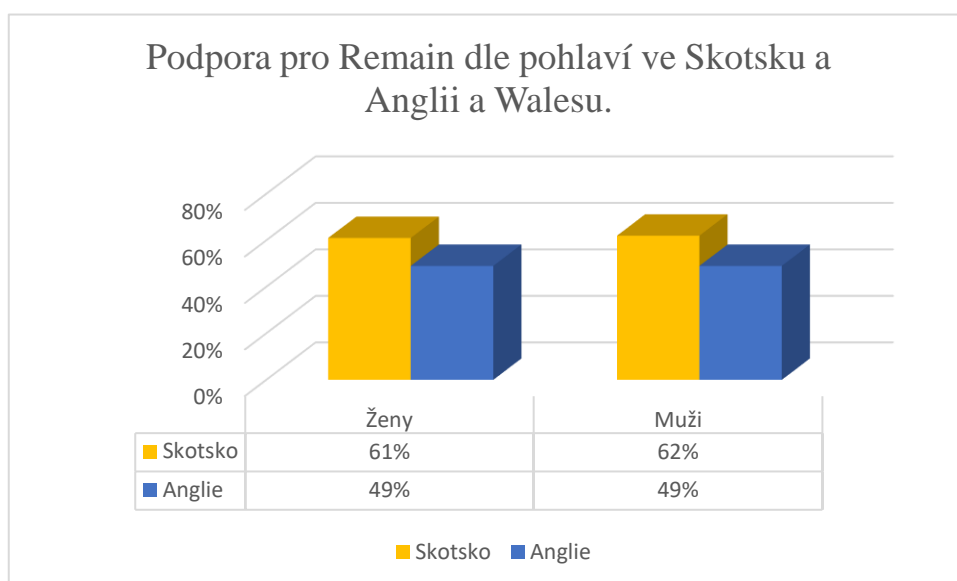

Graf č. 4

Zdroj: autorka.

V grafu č. 4 výše, je uvedena procentuální podpora pro Remain v závislosti na dosaženém vzdělání ve Skotsku, Anglii a Walesu. Z grafu vyplývá, že míra vzdělání byla jedním z atributů, které určovaly stupeň podpory pro Remain. Je patrné, že se zvyšujícím se dosaženým vzděláním vzrůstá podpora pro setrvání VB v EU. Opět převládá trend, že ve všech kategoriích dosaženého vzdělání ve Skotsku se v referendu vyskytovala silnější podpora pro setrvání, než v Anglii a Walesu. Zvláště markantní je to ve Skotsku, kde je podíl univerzitně vzdělaných lidí nejvyšší. Univerzitně vzdělaní lidé hlasovali pro Remain z 74 %, v Anglii a Walesu z 64 %, zatímco respondenti bez vzdělání ve Skotsku hlasovali pro Remain ze 41 % a v Anglii z 26 %.

V případě dosaženého vzdělání se mezi nejméně vzdělanou a nejvíce vzdělanou skupinou obyvatel nejsilněji vytvořil rozdíl v Anglii a Walesu, který dosahuje 38 %, zatímco ve Skotsku představuje 33 %.

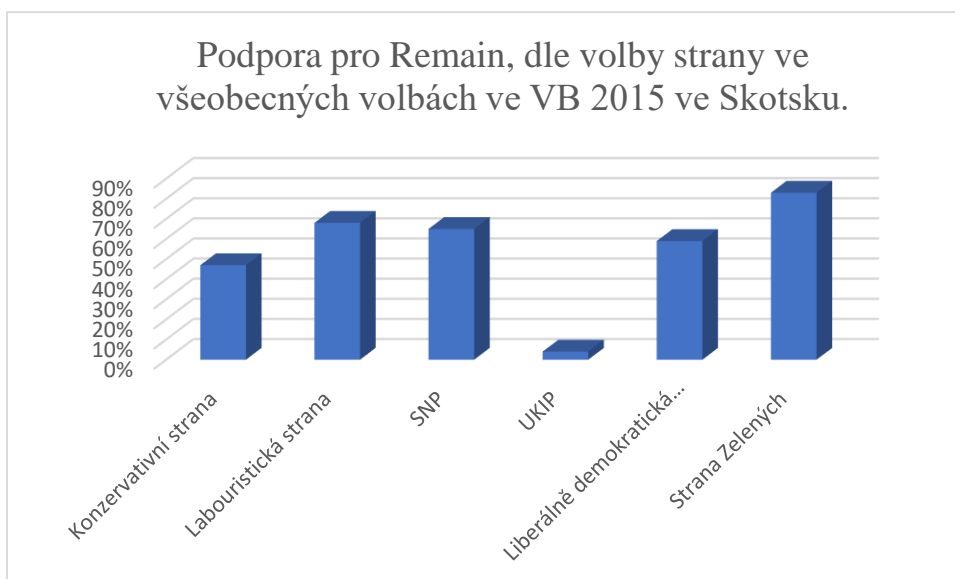

Graf č. 5

Zdroj: autorka.

Graf č. 4 výše znázorňuje podporu pro Remain v závislosti na pohlaví ve Skotsku, Anglii a Walesu. Z obou případů vyplývá, že pohlavívolbu příliš neovlivnilo, procentuální body byly v Anglii a Walesu úplně stejné a ve Skotsku byla podpora Remain větší u mužů, ale jen o 1 %. Opět vidíme, že ve Skotsku je podpora pro Remain výrazně vyšší u obou pohlaví, než v případě Anglie a Walesu.

Výsledky podle pohlaví, věku a vzdělání vedly k popisu typických voličů setrvání/vystoupení. Klasickým voličem pro setrvání je mladá skotská absolventka univerzity, zatímco typický volič vystoupení je starší angličan s nižším vzděláním a omezenými finančními prostředky (Smith 2016).

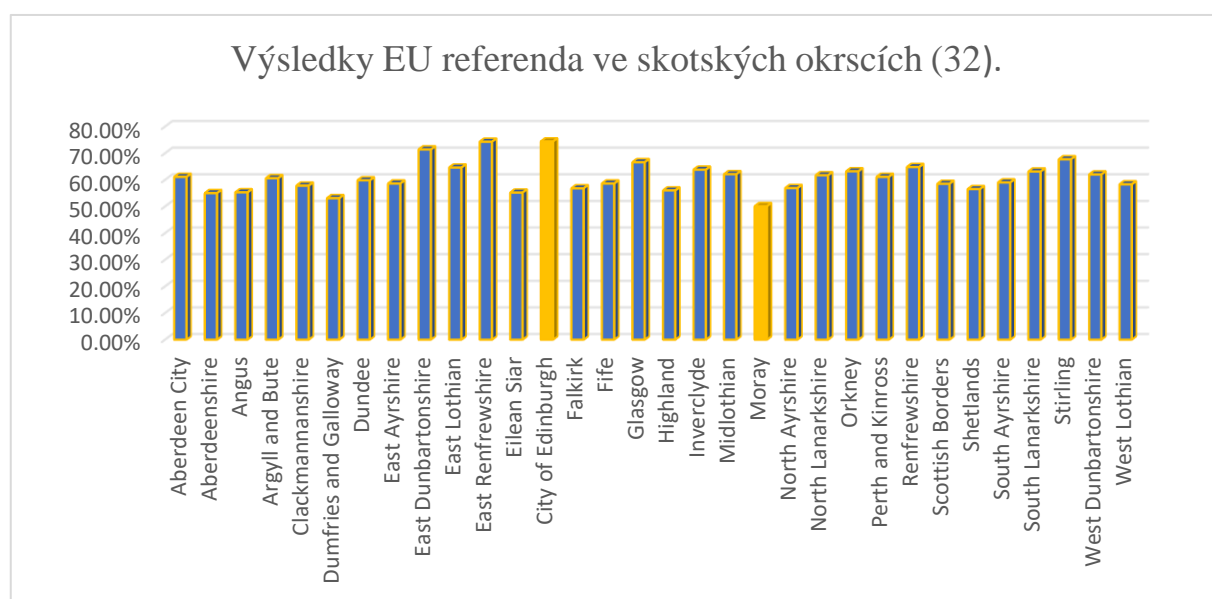
Graf č. 6

Zdroj: autorka.

Graf č. 6 znázorňuje voličskou podporu ve Skotsku pro Remain, v závislosti na volbě politické strany ve všeobecných volbách ve VB v roce 2015.

Největší podpora Remain se vyskytla u někdejších voličů Strany Zelených, kde Remain obdržel 83 %. Druhou největší podporu Remain, tedy 68 %, projevíli někdejší voliči Labouristické strany. Možná překvapivě, voliči SNP projevíli až třetí nejvyšší podporu pro Remain na úrovni 65 %. Někdejší voliči Liberálních demokratů hlasovali pro Remain z 59 %, u voliči Konzervativní strany z 47 %, voliči UKIPu podpořili Remain 4%.

V následující části je zobrazena nižší analýza výsledků v jednotlivých skotských okrscích. Skotsko bylo v referendu o setrvání VB v EU rozděleno na 32 volebních okrsků, což odpovídá skotským volebním okrskům, které byly vytvořeny v roce 1996 na základě zákona o místních vládách. Data k analýze jednotlivých skotských okrsků byla použita ze serveru Electoral Commission¹⁶ a Scotland Census¹⁷.

Graf č. 7

Zdroj: autorka.

Nejnižší podpora pro setrvání a nejtěsnější výsledek ve Skotsku byly zaznamenány v okrsku Moray, kde volba pro setrvání získala pouze o 122 hlasů více než volba pro vystoupení, pro setrvání zde hlasovalo 50,1 % a pro vystoupení 49,9 %. Naopak největší podpora pro setrvání byla zaznamenána v City of Edinburgh, kde dosáhla 74,4 % a pro vystoupení pouhých 25,6 %. Rozdíl byl 123 298 tisíc hlasů. Vysoká podpora pro Remain byla zaznamenána především v silně obydlených oblastech jako jsou okrsky Aberdeen, Dundee, North Lanarkshire, South Lanarkshire, Fife and West Lothian.

¹⁶ Dostupné z: <https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>

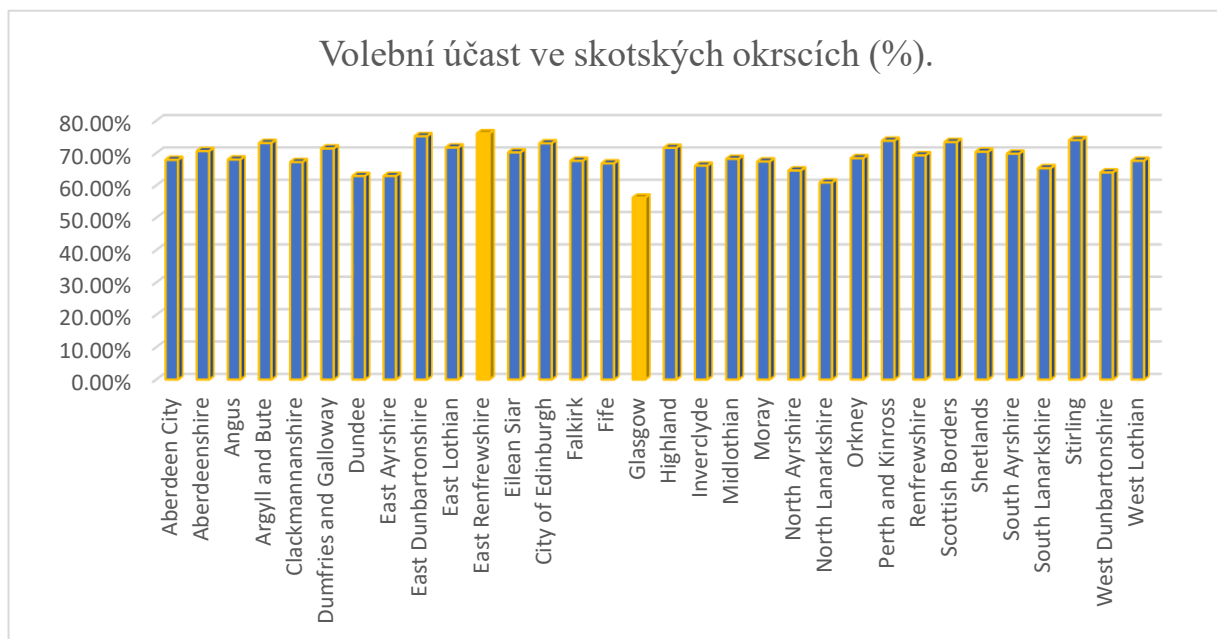
¹⁷ Dostupné z: <http://www.scotlandscensus.gov.uk/ods-web/data-visualisations.html>

Analýza skotských okrsků potvrdila trend, že podpora pro Remain stoupá s vyšším dosaženým vzděláním. Nejvíce vzdělaných osob (4. kategorie a výše) žije v City of Edinburgh (41 %), East Renfrewshire (35 %), East Dunbartonshire (35 %), Stirling (33 %), což jsou 4 okrsky s největší podporou pro Remain. Největší podpora byla v City of Edinburgh (74,4 %), East Renfrewshire (74,3 %) , East Dunbartonshire (71,4 %) a Stirling (67,7 %).

Vztah mezi identitou a podporou pro Remain také může být potvrzen. Lidé, kteří svou identitu uvedli jako skotskou a britskou zároveň tj. v okrscích East Renfrewshire, East Dunbartonshire a Renfrewshire vyjádřili nejvyšší podporu pro Remain: East Renfrewshire (74,3 %), East Dunbartonshire (71,4 %) a Renfrewshire (64,8 %). Naopak okrsky, ve kterých lidé nejčastěji uvedli svou identitu jako pouze britskou, tak získaly nejmenší podporu pro Remain. Byly to okrsky Moray a Shetlands. Podpora Remainu v těchto okrscích byla jedna z nejnižších - Moray (50,1 %), Shetlands (56,5 %).

Dalším faktorem, který mohl ovlivnit podporu pro Remain mohla být etnicita. Je zajímavé, že okrsky, kde lidé nejsou etničtí skoti a obyvatelé okrsků uvedli jejich etnicitu jinou britskou, než skotskou (White – other british, not scottish), tak podpořili Remain taktéž nejméně. Především opět okrsky Moray (50,1 %) a Dumfries (53,1 %).

Asociace s ekonomickou situací okrsků se ve Skotsku příliš nepotvrdila. 1 % z 15 % nejvíce ekonomicky znevýhodněných oblastí Skotska se nachází v East Dunbartonshire, East Renfrewshire a Stirling a více než 5 % v City of Edinburgh. To jsou 4 okrsky s největší podporou pro Remain. Žádná z uvedených 15% nejvíce znevýhodněných oblastí se nenachází v okrsku Moray, který měl pro Remain minimální podporu (McEwen 2017).

Graf č. 8

Zdroj: autorka.

Celková volební účast ve Skotsku byla 67, 2 % a patří mezi druhou nejmenší volební účast referenda ze všech čtyř zemí VB (nejnižší volební účast byla v Severním Irsku 62, 7 %). Nejvyšší volební účast 76, 1 % byla v okrsku East Renfrewshire, který se nachází v regionu West Scotland. Nejnižší volební účast byla zaznamenána v Glasgow, kde volilo pouze 56, 2 % obyvatel.

Nižší volební účast ve Skotsku a nedostatečnou mobilizaci Skotů v referendu můžeme vysvětlovat možnou částečnou rezignací, kvůli častým volbám ve Skotsku. Za poslední 4 roky Skoti absolvovali celkově 4 volby. V roce 2014 volili do Evropského parlamentu, v květnu 2015 se konaly všeobecné volby ve VB, v květnu 2016 se konaly volby do skotského parlamentu a následně referendum o setrvání VB v EU.

5. Reflexe výsledků referenda ve Skotsku

Následující kapitola se věnuje několika faktorům, které pravděpodobně mohly přispět k ovlivnění skotského obyvatelstva k podpoře Remain v referendu o setrvání VB v EU. Autorka v následujícím textu uvádí faktory, které byly vybrány na základě analýzy primární a sekundární literatury a analýzy témat předreferendové kampaně - vztahy Skotska a EU, identitu, vnímání monarchie, úrovně vládnutí, finanční příspěvky z EU pro Skotsko, propojení skotského a evropského trhu a obchodu a migraci. Autorka si je zároveň vědoma, že volba mohla být rovněž ovlivněna i dalšími aspekty.

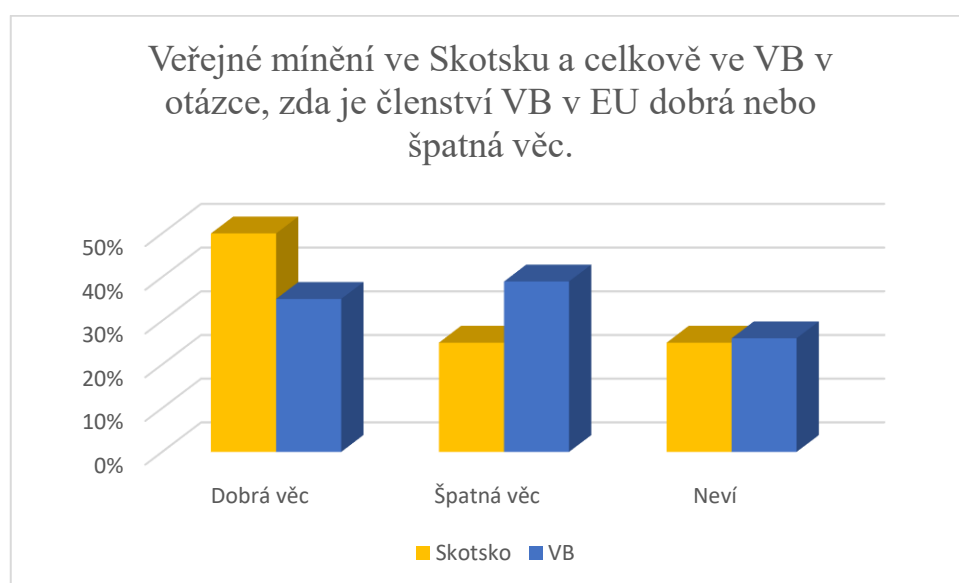
Vztahy Skotska a EU

Myšlenka evropské integrace byla ve Skotsku vnímána pozitivněji, než ve zbytku VB, již od 80.let. Lokální autority shledávaly EU více vnímavější a vstřícnější k dialogu, než centrální britská vláda. Po nastartování devolučního procesu v roce 1999 byla vládnoucí koalice labouristů a liberálních demokratů ve Skotsku aktivním účastníkem hnutí Evropa regionů¹⁸ (Europe of regions) prostřednictvím Výboru regionů (Keating 2015). Rozdíl byl patrný také v postoji skotské konzervativní a unionistické strany ve srovnání s jejím britským protějškem. Euroskeptické křídlo ve skotské konzervativní straně bylo téměř neviditelné, tudíž se evropská otázka ve straně neprojevovala stejně jako v britské Konzervativní straně. Skeptické postoje vůči EU neměly nikdy významný skotský politický hlas. Po volbách do Holyroodu v roce 2011 byl ve skotském parlamentu pouze jeden poslanec¹⁹, který se otevřeně postavil proti členství v EU. Vyvrcholení pozitivního rámce vůči EU proběhlo během referenda o nezávislosti Skotska v roce 2014, kdy se všechny politické strany skotského parlamentu shodly, že členství v EU je v zájmech Skotska (Mitchell 2016). Pozitivní ohlasy na EU se vyskytovaly i u skotské občanské společnosti - místní orgány, odborové organizace, ochránci životního prostředí a dobrovolníci. Po referendu o osamostatnění Skotska 2014 byl vytvořen konsensus lidu a elit ve prospěch Evropy.

¹⁸ Evropa regionů byla také hlavní myšlenkou pro podporu skotské devoluce v rámci EU.

¹⁹ Poslanec Alex Johnstone, který byl členem skotského parlamentu od roku 1999 do roku 2016 za Skotskou konzervativní a unionistickou stranu za okrsek North East Scotland.

Skotské veřejné mínění je ve srovnání se zbylými částmi VB více proevropské (Keating 2015). Výzkum serveru What Scotland Thinks v roce 2015²⁰ (viz graf č. 9 níže) se zajímal o to, zda Skoti vnímají členství VB v EU pozitivně nebo negativně. 50 % skotských obyvatel odpovědělo, že členství v EU je dobrá věc pro VB, 25 % odpovědělo, že je to špatná věc a 25 % odpovědělo, že neví. Stejná otázka²¹ byla položena obyvatelům VB jako celku, kde z 35 % obyvatel uvedli, že členství VB v EU je dobrá věc, z 39 % uvedli, že je to špatná věc, z 26 % odpovědělo neví. Z grafu jednoznačně vyplývá pozitivnější vztah Skotska k členství VB v EU, než celkově v celé VB.

Graf. Č 9

Zdroj: autorka.

Identita

Při hlasování v referendu o setrvání VB v EU je předpokladem, že identita skotských občanů může být jedním z faktorů odlišného hlasování Skotska od zbylých částí VB. V průzkumu serveru What Scotland Thinks²² v dubnu 2014 byli skotští obyvatelé dotazováni na jejich identitu. Nejvyšší procento odpovědí skotských obyvatel

²⁰ Dostupné z: <http://whatscotlandthinks.org/questions/is-the-uks-membership-of-the-european-union-a-good-thing-a-bad-thing-or-neither>

²¹ Dostupné z: <https://whatukthinks.org/eu/questions/generally-speaking-is-british-membership-of-the-eu-is-a-good-thing-a-bad-thing-or-neither-good-nor-bad-2/>

²² Dostupné z: <http://www.whatscotlandthinks.org/questions/more-national-identity-six-answer-options#bar>

(30 %) byla obojí identita – skotská stejně jako britská. Lze předpokládat, že přidání další identity – evropské, by nemělo být pro Skoty obtíží. Jak uvádí Adam Ramsay na serveru Open Democracy UK (2016): „*Pro většinu Skotů, být skot a brit je starou analogií. Podobně jako ruské matriošky. Jedna identita může pohodlně sedět uvnitř druhé bez jakéhokoli konfliktu. To znamená, že je snadné přidat další identitu – evropskou. Avšak být angličan a brit je něco odlišného. Angličané tyto dvě identity vidí, jako dvě strany téže mince, přidání "evropské" identity k tomu jim připadá absurdní.*“

Evropskou identitu mohou Skoti navíc vnímat jinak než Angličané, mj. i kvůli historickému kontextu. Leydier (2007) uvádí: „*Po staletí existoval bohatý dialog mezi Skotskem a evropským kontinentem. Ačkoli se Skotsko nachází na "vnějším okraji" Britských ostrovů a na zeměpisných hranicích Evropy, Skotsko bylo neustále obohacováno a změňováno evropským vlivem. Skotské hodnoty a myšlenky, intelektuálové a umělci, obchodníci nebo politici – evropské kontinentální debaty přispěly ve Skotsku k vytvoření společné evropské identity.*“ Vzhledem k historickému zázemí (včetně přítomnosti skotských církví v mnoha evropských zemích) bylo Skotsko mnohem těsněji spojeno s Evropou než Anglie. Proto nebylo překvapením zjištění, že skotské hlasování v referendu bylo tak výrazně odlišné od hlasování v Anglii a Walesu (Mackenzie 2016).

Vnímání monarchie a úrovně vládnutí

Dalším z faktorů, které mohly hrát roly v odlišném hlasování Skotska od zbylých částí VB, může být mj. i vnímání monarchie. V průzkumu What Scotland Thinks²³ 48 % obyvatel Skotska uvedlo, že podporuje monarchii, 32 % monarchii nepodporovalo a 20 % uvedlo odpověď nevím. Jak uvádí ve svém článku Adam Ramsey (2016): „*V roce 2011 bylo v Anglii a Walesu podáno 5 500 žádostí o přístup na oslavy královské svatby. Ve Skotsku to bylo méně než 30 žádostí, z nichž 20 bylo z Edinburghu. V Sheffieldu bylo více oslav, než ve Skotsku. A to i navzdory skutečnosti, že se William Windsor a Catherine Middleton seznámili na skotské univerzitě v St. Andrews.*“ Anglické cítění pro monarchii je značně silnější²⁴. Samotný Brexit může být viděn lidmi jako návrat k britskému

²³ Dostupné z: <http://www.whatscotlandthinks.org/questions/what-are-your-views-on-the-monarchy>

²⁴ V průzkumu What Scotland Thinks na otázku, zda by se ve VB měla udržovat monarchie, 65 % skotského obyvatelstva odpovědělo ano, zatímco ano odpovědělo 76 % obyvatel Anglie a

imperialismu, spojován s Commonwealthem a monarchií, což ve Skotsku není zřejmě tak výrazné. Dalším z faktorů by mohl být, že skotské obyvatelstvo je zvyklé na více úrovní vládnutí. Když lidé hovoří o vládě, může to být vláda skotská nebo vláda britská. Ramsay podotkl, že lidé v Anglii žijí v jednom z nejvíce centralizovaných systémů správy na světě, takže myšlenka, že má nad nimi moc více než jeden parlament, je pro Angličany nepřijatelná (opendemocracy.net 2016).

Naopak dle průzkumů Scottish Social Attitudes (2017) většina lidí ve Skotsku, stejně jako většina lidí v Anglii, si myslí, že by EU měla mít menší pravomoci. 56 % skotských respondentů, kteří hlasovali o setrvání v EU, uvedlo, že Británie by se měla snažit omezit pravomoci EU a pouze 9 % by skutečně chtělo, aby se EU stala silnější institucí. Existuje tedy určitá pochybnost o síle závazku k EU u těch, kteří hlasovali pro setrvání. Na rozdíl od Anglie Skotsko v posledních dvou desetiletích prošlo výraznými ústavními změnami: proces devoluce, poté větší decentralizace, nový systém hlasování pro místní samosprávu, referendum o nezávislosti a volební právo od 16 let v referendu o setrvání VB v EU. Ramsey (2016) uvádí: „*Možná, že rozdíl mezi Skotskem a Anglií je, že ve Skotsku panuje víra ve změnu. Namísto toho Anglie se rozhodla opustit EU, protože vidí, že Westminster nemůže být změněn, a předpokládá se, že to platí také pro Brusel.*“

Finanční prostředky z EU pro Skotsko

Dalším z faktorů, který mohl ovlivnit skotské hlasování pro setrvání v EU jsou příspěvky z EU pro Skotsko, které dosahovaly vysokých částek. Mackenzie (2016) dokonce uvádí, že Skotsko „*je hlavním příjemcem fondů EU pro regionální rozvoj, zejména v ostrovních oblastech. Skotské zemědělství je zcela závislé na dotacích společné zemědělské politiky.*“ Financování²⁵ Skotska ze strany EU je prováděno přímými platbami z Evropských strukturálních fondů, Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova a Evropského rybářského fondu. Tyto fondy hrály a nadále hrají zásadní roli při podpoře dlouhodobého udržitelného hospodářského růstu ve Skotsku prostřednictvím

Walesu. (Dostupné z: <http://www.whatscotlandthinks.org/questions/should-britain-keep-the-monarchy-english-and-welsh-views>)

²⁵Naopak Skotsko přispívá do rozpočtu EU jako součást Spojeného království a současně dostává zpět finance z evropských fondů (Scottish Parliament 2015. SPICe Briefing. The impact of EU membership in Scotland).

různých možností, včetně investic do financování infrastruktury, zlepšení podnikové podpory a podpory rozvoje dovedností (House of Commons Library 2016).

V letech 2007 až 2013 získalo Skotsko přibližně 800 milionů EUR v evropských strukturálních fondech. Evropská komise přijala operační program pro Skotsko na období 2014-2020 ve výši 985 milionů EUR (775 milionů liber), které pochází z Evropského fondu pro regionální rozvoj a Evropského sociálního fondu. Skotská vláda přispěla dalšími částkami k celkovému převzetí více než 1,9 miliardy EUR. Tyto investice podpořily výzkum, technologický rozvoj a inovace, zejména v oblastech regionálního významu, jako jsou produkce větrných elektráren na moři, mořské biologické vědy, odvětví potravin a nápojů aj. Evropská komisařka pro regionální politiku Corina Crețu prohlásila: „Přijali jsme zásadní investiční balíček, který bude ve prospěch všem obyvatelům Skotska od okrsků Highlands a Shetlands až po města Glasgow, Edinburgh a Aberdeen. Chceme aby skotské regiony využily své silné stránky a podpořily výzkum klíčových odvětví, které mohou přinést skutečný hospodářský růst“ (European Commission 2014). Prostředky dále budou investovány do rozvoje nízkouhlíkového hospodářství, podpory mezinárodního obchodu a řešení chudoby. Skotský ministr infrastruktury, investic a měst Keith Brown uvedl: „Tyto programy nám umožní posílit naše schopnosti v oblasti výzkumu, vývoje a inovací“ (The Herald Scotland 2014).

Trh a obchod

Trh a obchod jsou faktory, které byly v rámci referenda často řešeny. Ve Skotsku vzniklo několik výzkumů, které skotským obyvatelům objasňovaly fakta ohledně těchto odvětví. Dle různých výzkumů, export do zemí EU představuje pro Skotsko důležitý obchodní vztah. Mackenzie (2016) uvádí: „Mnoho skotských firem (v neposlední řadě odvětví whisky) považuje jejich prodej do Evropy za životně důležitý.“ Ve Skotsku se vyskytuje mnoho evropských obchodních sítí, které výrazně přispívají do ekonomiky Skotska a poptávka z Evropy po skotských výrobcích a službách vytvořila nová pracovní místa. Trh a obchod, mohl být výrazným faktorem při rozhodování skotských obyvatel v referendu. Při výzkumu serveru What Scotland Thinks²⁶ v září 2017 nejvíce procent

²⁶ Dostupné z: <http://www.whatscotlandthinks.org/questions/do-you-think-scotlands-economy-will-be-stronger-or-weaker-after-leaving-the-eu#bar>

obyvatel Skotska (50 %) uvedlo, že si myslí, že vystoupení z EU by mělo negativní vliv na obchod, pracovní místa a ekonomiku.

Skotský mezinárodní vývoz a vývoz do zbytku VB byl v roce 2015 celkově 78,6 miliard liber. Vývoz do EU představoval 12,3 miliard liber, což představuje 16 % z celkového vývozu (nejvíce Holandsko, Francie Německo). Vývoz Skotska do zbytku VB představuje 49,8 miliard liber, což je 63 % celkového vývozu. Zbytkem je mezinárodní vývoz do zemí, které nejsou v EU, což představuje 16,4 miliardy liber (21 %). Největším odvětvím vývozu byly potraviny a nápoje, především vývoz whisky, který představoval 3,8 miliardy liber (A National Statistics publication for Scotland 2017). Ve Skotsku existuje téměř 4 600 obchodních sítí vlastněných evropskými společnostmi. Tyto společnosti měly v roce 2013 obrát (prodej) ve výši 42,1 miliardy liber a v roce 2013 přidaly do skotské ekonomiky 15,8 miliardy liber v hrubé přidané hodnotě. Skotsko má nejvyšší podíl²⁷ celkové přidané hodnoty, vytvořené evropskými společnostmi ze všech zemí VB. Téměř jedna libra z každých šesti liber je ve skotské obchodní ekonomice vytvořena společností se sídlem v Evropě (Tamtéž).

Data skotské vlády, zveřejněná na začátku roku 2015 ukazují, kolik pracovních míst bylo vytvořeno pro splnění poptávky pro řadu vyvážených skotských služeb a zboží. Útvar finanční kontroly SPICe vypočítal počet pracovních míst, které byly přímo vytvořeny kvůli skotskému exportu do EU. Celkovým výsledkem je, že pracovních míst, které vývozy EU ve Skotsku udržují, činí zhruba 150 000 pracovních míst (SPICe Briefing 2015).

Migrace

Problematika migrace byla ve zbylých částech VB v době referenda řešena více než ve Skotsku. Skotsko se zdálo být odproštěno od xenofobních a antiimigračních postojů, které byly znepokojivě prezentovány v anglických a velšských kampaních (Mackenzie 2016). Skotsko vítá sociální, kulturní a hospodářské výhody, které přináší migrace z EU do Skotska. Naopak je zase velkým přínosem pro Skoty právo na svobodu pohybu, kteří žijí, studují a pracují v jiných členských státech EU. Veřejné mínění

²⁷ Skotsko: 15,6 % celkové přidané hodnoty vytvořené společnostmi v evropském vlastnictví, zatímco zbytek VB dosahuje hodnot podílu méně než 15 %.

ve Skotsku o migrantech z Evropské Unie je optimistické, v září 2017²⁸ 63 % obyvatel Skotska souhlasilo, že lidé z ostatních zemí EU budou mít automatické právo žít a pracovat ve Skotsku, ikdyž VB opustí EU. Stejně optimistické vize má i skotská vláda a první ministryně Skotska Nicola Sturgeon, která na konferenci své strany SNP uvedla, že nabídne placení nákladů na pobyt pro každého občana EU pracujícího ve veřejném sektoru a následně vzkázala občanům EU zprávu, že chce, aby ve Skotsku zůstali, protože jsou vítáni (The Guardian 2017).

Ve Skotsku žije přibližně 5 miliónu obyvatel, z toho 295 000 obyvatel je jiné než britské národnosti. 181 000 obyvatel, což představuje cca 61 % z celkového počtu jiných, než britských obyvatel, jsou lidé ze zemí Evropské Unie. Nejzastoupenějším státem ve Skotsku je Polsko. Polští občané žijící ve Skotsku dosahují 47 % celkového počtu obyvatel z jiných²⁹ zemí Evropské Unie (A National Statistics publication for Scotland 2013). Obyvatelé Skotska z jiných zemí EU se především sdružují ve 4 městech a jejich okolí: Edinburgh, Glasgow, Aberdeen a Dundee (Scottish Parliament SPICe Briefing 2016).

115 000 obyvatel z ostatních zemí EU je ve Skotsku v zaměstnaneckém poměru, což představuje 4 % z celkové pracovní síly ve Skotsku. Migranti z EU se obvykle soustředí na pohostinství a stravování, dále na zemědělství a v odvětvích zpracování potravin. Obecně platí, že přistěhovalci splňují poptávku po pracovní síle s nízkou kvalifikací. I navzdory faktu, že státní příslušníci EU mají v průměru vyšší kvalifikaci, než má skotská populace v produktivním věku jako celku. Ze státních příslušníků ostatních zemí EU pracujících ve Skotsku, je 35 % držitelem vysokoškolského titulu. Zatímco pouze asi čtvrtina (26 %) občanů Skotska je kvalifikována na tuto úroveň. Kvalifikace často nejsou plně uznávány nebo využívány v hostitelských zemích a někteří migranti s vysokoškolským titulem pracují na pracovních místech s nízkou kvalifikací a s minimálními mzdami (Scottish Parliament SPICe Briefing 2016).

Svoboda³⁰ pohybu v rámci EU vedla ke změnám demografických údajů o skotské populaci. Od roku 2004 se skotská populace zvýšila o 0,3 % ročně. Výzkum National

²⁸Dostupné z: <http://www.whatscotlandthinks.org/questions/do-you-agree-or-disagree-that-people-from-other-european-countries-should-still#bar>

²⁹ Další v pořadí jsou občané Irska (16 tis.), Španělska (9 tis.), Itálie (7 tis.), Rumunsko (6 tis.), Litva (6 tis.), Maďarsko (6 tis.), Slovensko (5 tis.), Portugalsko (5 tis.), Německo (5 tis.), Francie (5 tis.), další země EU (21 tis.).

³⁰ V rámci zásady volného pohybu poskytuje Evropská unie všem občanům EU možnost žít, pracovat a studovat v kterémkoli členském státě EU.

Records of Scotland z roku 2012 zdůraznil, že od roku 2004 přispěla nejvíce k populačnímu růstu právě migrace ze zámoří. Skotsko zaznamenalo větší nárůst počtu obyvatel EU narozených mimo VB, než ve zbytku VB. Obyvatelé z EU27³¹ tvoří 3,4 % z celkového počtu obyvatel Skotska a 4,9 % z celkového počtu obyvatel VB. Migrace má potenciálně silný a dlouhodobý dopad na růst a strukturu populace prostřednictvím interakce mezi počtem migrantů a jejich relativně mladou³² věkovou strukturou, což vede k celkovému zpomalení strukturálního stárnutí obyvatelstva. V důsledku toho je přistěhovalectví stále více vnímáno jako potenciální prostředek, jak zabránit poklesu obyvatelstva a udržet velikost pracovní síly (A National Statistics publication for Scotland 2013, Oxford Institute of Population Ageing 2016).

³¹ Všech 27 států Evropské Unie, vyjma VB.

³² Více než 57% přistěhovalců z EU je v letech 25-49.

6. Beprostřední důsledky referenda ve Skotsku

Inhned po vyhlášení výsledku referenda, v pátek 24. června 2016, vystoupila první ministryně Skotska Nicola Sturgeon se svým projevem, ve kterém uvedla, že považuje za "demokraticky nepřijatelné", že-by Skotsko mělo čelit vyhlídce opustit EU proti své vůli. Pro BBC (2016d) uvedla: „*Chtěla bych zcela jasně říci, že hodlám podniknout všechny možné kroky a prozkoumat všechny možnosti, abych dala lidem to, pro co hlasovali - jinými slovy, zajistit naše trvalé místo v EU a zejména místo na jednotném trhu.*“

Následně 28. června uskutečnil skotský parlament debatu o výsledcích referenda, v rámci svého prvního setkání od jeho konání. Na závěr rozpravy se konalo hlasování³³, ve kterém se vyjádřilo všech 123 členů skotského parlamentu - 92 poslanců souhlasilo, nikdo z poslanců nebyl proti a 31 poslanců se zdrželo hlasování. Tímto bylo rozhodnuto, že skotský parlament vítá rozhodnutí skotského lidu setrvat VB v EU; potvrzuje občanům ostatních zemí EU žijících ve Skotsku, že jsou stále vítáni; pověřuje skotskou vládu, aby diskutovala s vládou VB, jinými decentralizovanými správami, institucemi EU a členskými státy, aby prozkoumala možnosti ochrany vztahů Skotska s EU a jeho místa na jednotném trhu; pověřuje skotskou vládu, aby pravidelně podávala zprávy parlamentním poslancům a Výboru pro evropské a vnější vztahy o pokroku v těchto jednáních (Scottish Parliament 2016). Během setkání bylo N. Sturgeon oznámeno, že skotská vláda vytvořila Stálou radu pro Evropu (Standing Council on Europe), která má poradní hlas v právních, finančních a diplomatických otázkách a pomáhá zvažovat možnosti ochrany a podpory skotských zájmů v souvislosti s Brexitem (House of Commons Library 2016). Stálá rada pro Evropu je nezávislou skupinou 18ti poradců, kteří mají odborné znalosti v různých oblastech evropské integrace a Evropské unie, jakož i v oblasti obchodu, diplomacie, lidských práv, sociální ochrany a vzdělávání (Scottish Parliament 2016). Na schůzi parlamentu také Výbor pro evropské a vnější vztahy zahájil šetření o referendu EU a jeho důsledcích pro Skotsko. Výbor schválil jmenování dvou poradců, kteří členům výboru měli pomáhat při jejich práci - profesorka Sionaid Douglas-Scott a profesor Michael Keating (European and External Relations Committee 2016).

³³ The Scottish Parliament Official Report. Meeting of the Parliament 28 June 2016. Dostupné z: <http://www.parliament.scot/parliamentarybusiness/report.aspx?r=10480>

Následně dne 29. června N. Sturgeon navštívila Brusel a setkala se s předsedou Evropské komise Jean-Claudem Junckerem, předsedou Evropského parlamentu Martinem Schulzem a lídry několika politických skupin v Evropském parlamentu. N. Sturgeon zdůraznila, že obyvatelé Skotska se rozhodli zůstat součástí Evropské unie a že základním odhodláním skotské vlády je prozkoumat všechny možnosti, které by umožnily Skotsku setrvat v EU. Na tiskové konferenci po setkání uvedla: „*Z mé strany jsem zdůraznila, že Skotsko hlasovalo pro setrvání v EU. Pokud má Skotsko možnost zůstat součástí EU, jsem odhodlaná tuto možnost najít. Nacházíme se na nezmapovaném území a nic z toho není snadné*“ (House of Commons Library 2016).

6.1 Dokumenty vydané skotskou vládou

V následujících měsících byly skotskou vládou vydávány dokumenty reagující na výsledky referenda. Vydávání dokumentů sloužilo k interpretaci jasných proevropských postojů předních skotských politických představitelů. Dokumenty můžeme považovat jako jasné vyjádření skotských elit k výsledkům referenda a k potenciální možnosti vystoupení VB z EU.

Jako první vyšel v listopadu 2016 dokument s názvem *Scotland; A European Nation*³⁴. Ten popisuje rozsáhlou historickou angažovanost Skotska v Evropě a současnou demokratickou a ústavní pozici Skotska ve vztahu k VB, Evropě a Brexitu. Shrnuje výhody, které členství v EU Skotsku přináší, historickou spojitost Skotska s Evropou a definuje Skotsko jako hrdý národ, existující více než tisíc let. Nicola Sturgeon v dokumentu uvádí: „*Skotsko jako národ, je aktivním a oddaným členem EU a podporovatelem evropského projektu. I navzdory takovému masivnímu hlasování skotského lidu pro setrvání VB v EU existuje skutečné riziko, že by bylo Skotsko vyjmuta z EU a jednotného trhu proti naší vůli. To je demokraticky nepřijatelné, pevně věřím, že zachování Skotska v Evropě bylo a bude i nadále přínosné pro Skotsko a pro zbytek Evropy*“ (Scotland: A European Nation: 2-3). V dokumentu skotská vláda uvedla, že i nadále chce spolupracovat s institucemi EU a členskými státy, jakožto i s občany EU žijícími ve Skotsku, aby zajistila, že klíčové zájmy a vztahy Skotska s Evropou budou nadále sdíleny a garantovány (Scotland: A European Nation).

³⁴ Scotland: A European Nation. Dostupné z: <http://www.gov.scot/Publications/2016/11/4961/0>

Dalším vydaným dokumentem byl dokument Scotland's Place in Europe³⁵, který byl publikován skotskou vládou v prosinci 2016. V dokumentu jsou ve třech kapitolách³⁶ shrnuta fakta o členství Skotska v EU a sepsány návrhy na řešení situace po referendu pro Skotsko, které byly adresovány britské vládě a parlamentu.

Skotská vláda v dokumentu demonstrovala, že důsledkem referenda EU je nutnost zásadního přezkumu britských ústavních ujednání a pravomocí skotského parlamentu, aby bylo zabráněno nadměrné koncentraci moci ve Westminsteru. A v rámci toho je nezbytná další devoluce, především u záležitostí, na které se již nebude vztahovat právo EU (Scotland's Place in Europe, 2016: 24).

V dokumentu Scotland's Place in Europe byly uvedeny klíčové zájmy Skotska a strategie ochrany těchto zájmů:

- a) Hospodářské zájmy: zejména zachování členství na jednotném evropském trhu. Skotská vláda se snažila přesvědčit vládu VB, aby udržovala členství na jednotném evropském trhu pro VB jako celek. Avšak pokud se VB rozhodla nepoužít tuto cestu, byly v dokumentu stanoveny návrhy, jak si může Skotsko udržet členství v jednotném evropském trhu, jelikož Brexit by vážně poškodil hospodářské, sociální a kulturní zájmy Skotska.
- b) Solidarita: podpora schopnosti národů spojit se za účelem společného dobra všech občanů při řešení terorismu, kriminality, globálních problémů. Dále ochraňovat práva občanů z jiných států EU, usadit se ve Skotsku a nadále přispívat k rozvoji ekonomické prosperity.
- c) Sociální ochrana: zajištění nepřetržité ochrany práv pracovníků a zachování sociálních, environmentálních a lidských práv.
- d) Demokratické zájmy: respektování silného hlasu Skotska pro setrvání v EU a zajištění, že hlas Skotska bude slyšet zejména ve vyjednávání o budoucích vztazích s EU a evropským jednotným trhem.
- e) Vliv: zajištění schopnosti formulovat zákony a politiky, které budou klíčové pro skotský budoucí hospodářský a sociální rozvoj.

³⁵ Scotland's Place in Europe. Dostupné z: <http://www.gov.scot/Resource/0051/00512073.pdf>

³⁶ 1. Co je evropský jednotný trh a proč je to důležité? 2. Ochrana zájmů Skotska 3. Další devoluce a ústavní důsledky Brexitu.

V závěru dokumentu je zmíněno, že největší chybou bylo již samotné vyhlášení referenda a dále následné hlasování většin v Anglii a Walesu pro vystoupení. Skotská vláda se domnívá, že nejlepším řešením pro Skotsko by bylo stát se nezávislým členem EU (Scotland's Place in Europe 2016: 45-46).

V obou zmíněných dokumentech byly zdůrazněny silné proevropské postoje a uvedeny argumenty, proč by Skotsko/VB měli setrvat v strukturách Evropské Unie. Kratší dokument Scotland: A European Nation spíše názorně a stručně (pomocí grafů a obrázků) zobrazoval pozitivní vlivy EU na Skotsko; z pohledu ekologického, z pohledu sociální ochrany, energií a ekonomiky. Zatímco dokument Scotland's Place in Europe dopodrobna analyzoval výhody členství Skotska v jednotném evropském trhu a zároveň uváděl, již zmíněné návrhy možností setrvání Skotska na jednotném evropském trhu.

6.2 Proces odchodu Velké Británie z EU

Proces odchodu VB z EU se uskutečňuje na základě článku³⁷ 50 Lisabonské smlouvy z roku 2007, který slouží pro případ, že některý z členských států by chtěl opustit EU, doposud však nebyl nikdy využit. V březnu 2017 vydala premiérka Theresa May, podle článku 50 Lisabonské smlouvy, formální oznámení, že si VB přeje opustit EU, a vláda VB se zapojila do první fáze vyjednávání o opuštění EU. Tímto způsobem vláda VB neprojevuje žádný zájem o snahu, aby Skotsko mohlo mít užší vztah s EU, než zbytek VB. Skotsko bude pravděpodobně vyřazeno z EU proti své vůli, Theresa May jasně deklarovala, že i pro Skotsko Brexit znamená Brexit. Ve své řeči T. May uvedla: „*Jelikož jsme hlasovali v referendu VB jako celek, tak budeme vyjednávat VB jako celek a opustíme Evropskou Unii jako jeden celek. Z Brexitu neexistuje žádná výjimka*“ (BBC 2016e). Na to reagovala první ministryně Skotska Nicola Sturgeon: „*My jsme si nevolili odchod z EU, hlasovali jsme pro setrvání. Když bylo řečeno, že musíme vystoupit z EU, to se rovná jako by se řeklo, že na našem hlase, jako národu, nezáleží*“ (Tamtéž).

³⁷ Článek 50 byl navržen bývalým šéfem britské diplomacie Lordem Kerrem. První 2 body článku 50 zní: 1)Každý členský stát může rozhodnout o vystoupení z EU v souladu se svými ústavními požadavky. 2)Členský stát, který se rozhodne vystoupit, oznámí Evropskému parlamentu svůj záměr a na základě pokynů poskytnutých Evropskou Radou sjedná EU s tímto státem dohodu, v níž stanoví opatření pro vystoupení (The Lisbon Treaty 2007).

Navrhovala nejlepší možné řešení, aby se Skotsko stalo řádným členem EU jako nezávislá země.

6.3 Soudní případ „Miller“

Armstrong (2017) uvádí, že při vystoupení VB z EU by politika centrální vlády byla pravděpodobně v rozporu s pravomocemi přenesenými na devolvované parlamenty. Například oblasti zemědělství a rybolovu by měly být přeneseny do pravomocí skotského parlamentu, přesto chce vláda VB uzavřít komplexní dohodu o volném obchodu pro celou VB.

Na tuto problematiku navazuje soudní případ „Miller“ u Nejvyššího soudu VB. Investiční manažerka Jina Miller se v roce 2017 stala hlavní osobou legálního boje za to, aby parlament VB hlasoval, zda může vláda VB zahájit proces odchodu z EU (BBC 2017b). V soudním procesu bylo důležitým tématem postavení devolvovaných legislativ k Brexitu, především skotské vlády (vzhledem k tomu, že skotské obyvatelstvo hlasovalo pro setrvání VB v EU). Hlavním argumentem bylo odvolání se na Úmluvu Sewel³⁸. Rozsudek Nejvyššího soudu ve věci „Miller“ stanovil, že vláda VB musela získat parlamentní souhlas k zahájení článku 50 a tím k zahájení procesu vystoupení VB z EU, ale také stanovil, že souhlas devolvovaných zákonodárných orgánů nebyl zapotřebí a žádná z devolvovaných legislativ neměla právní veto o vystoupení VB z EU. Nejvyšší soud potvrdil absolutní svrchovanost Westminsteru a popsal Úmluvu Sewel pouze jako "politickou" (Keating 2018).

Vláda VB ale uznala, že právní předpisy potřebné k vystoupení VB z EU vyžadují souhlas devolvovaných legislativ, neboť vystoupením by se měnily pravomoce devolvovaných orgánů. Velšská a skotská vláda měly dát parlamentům souhlas pro návrh zákona britského parlamentu o vystoupení VB z EU (EU Withdrawal Bill³⁹). Ten však přesouvá právní předpisy, které spadaly pod EU do vnitrostátního práva VB; zákon o obchodu, zemědělství a rybolovu by pravděpodobně spadaly do působnosti Westminsteru. Skotská a velšská vláda nedoporučily parlamentům, aby byl udělen souhlas se zákonem o vystoupení VB z EU. Dále skotská a velšská vláda vznesly námitky

³⁸ Viz. Kapitola 2.

³⁹ The European Union (Withdrawal) Bill, známý také jako the Repeal Bill je návrh zákona parlamentu Spojeného království, který navrhuje vystoupení VB z EU (Brexit) zrušením zákona o Evropském společenství z roku 1972.

proti myšlence, že právní odpovědnost EU v devolvovaných politických oblastech by měla nejprve přejít pod pravomoci Westminsteru a publikovaly pozměňovací návrhy zákona, které by chránily zájmy decentralizovaných správ. Mezi nejzásadnější patřil požadavek, aby byl zajistěn přesun pravomocí týkajících se devolvovaných oblastí zpět do skotského parlamentu a velšského shromáždění (BBC 2017c). Tyto požadavky byly na schůzi výborů v parlamentu VB odmítnuty (Institute for Government 2018).

6.4 Brexit a druhé referendum o osamostatnění Skotska

Výsledek referenda o vystoupení VB z EU ve Skotsku posílil debatu o uskutečnění druhého referenda o osamostatnění Skotska od VB, především u vládnoucí nacionalistické SNP. Manifest SNP 2016 deklaroval, že skotský parlament by měl mít právo uspořádat další referendum, pokud by došlo k "významné a podstatné změně" v okolnostech, které panovaly v době referenda v roce 2014, jako je vynětí Skotska z EU proti jeho vůli (SNP Manifesto 2016: 23). Sturgeon den po referendu uvedla: „*Je tedy zřejmé, že na stole musí být druhé referendum a taky na stole je.*“ „*Myslím si, že referendum o nezávislosti je nyní velmi pravděpodobné, ale také si myslím, že je důležité, abychom měli čas na zvážení všech kroků, diskusi a zhodnocení reakce EU na výsledky referenda*“ (BBC 2016f). Premiérka Theresa May ministryni Sturgeon oznámila, že "je ochotna naslouchat možností" o budoucích vztazích Skotska s EU. Ale po rozhovorech v Edinburghu T. May do jisté míry projevila neochotu zvážit druhé referendum o nezávislosti Skotska slovy: „*Lidé Skotska měli možnost vyjádřit svůj hlas. Hlasovali v roce 2014 a přišlo od nich velice jasné poselství*“ (BBC 2016e).

Následně 28. března 2017 poslanci skotského parlamentu hlasovali o otázce, zda by se mělo uskutečnit druhé referendum o osamostatnění Skotska od VB. Bylo rozhodnuto ve prospěch uskutečnění druhého referenda o osamostatnění. Ze 128 přítomných poslanců 69 poslanců hlasovalo pro referendum, proti hlasovalo 59 poslanců a hlasování se nikdo nezdržel. Výstupem hlasování bylo, že parlament uznal svrchované právo skotského národa určit způsob vlády, který nejlépe vyhovuje jeho potřebám; pověřil skotskou vládu k pokračování v diskusích s vládou VB, aby skotský parlament mohl uspořádat referendum, které by umožnilo obyvatelům Skotska volbu nad budoucím směrem a řízením jejich země. Referendum by mělo být uskutečněno někdy mezi podzimem roku 2018, kdy bude zřejmé, jaký je výsledek jednání o Brexitu, a mezi jarem

2019, kdy VB vystoupí z EU (Scottish Parliament 2017, Meeting of the Parliament 28 March 2017).

Po hlasování skotského parlamentu Nicola Sturgeon potvrdila, že požádá britskou vládu o povolení uspořádat druhé referendum o nezávislosti Skotska. Sturgeon uvedla, že tento krok je zapotřebí k ochraně skotských zájmů v souvislosti s výsledkem referenda o vystoupení VB z EU (BBC 2017d). Theresa May na žádost N. Sturgeon reagovala radikálním sdělením, že teď na druhé referendum o osamostatnění Skotska není čas. V rozhovoru pro britskou televizi (BBC 2017f) uvedla: *„Měli bychom spolupracovat a ne se od sebe vzdalovat. Nyní není čas. Spojení se Skotskem, které máme, je velmi vzácné. Byli jsme spojeni více než 300 let, společně jsme měli skvělou historii - věřím, že budeme mít i skvělou společnou budoucnost. Společně bychom měli vložit naši energii do toho, abychom se ujistili, že máme to nejlepší řešení pro Skotsko a celou VB.“*

Profesor Michael Keating (2018) ve své studii uvádí, že skotská většina, která hlasovala pro setrvání VB v EU je politicky a ústavně relevantní. Během kampaně pro referendum o nezávislosti v roce 2014 bylo Skotům řečeno, že jediným způsobem, jak zajistit trvalé členství v EU, bylo hlasovat pro setrvání Skotska ve VB. Skoti tehdy hlasovali o tom, že zůstanou součástí VB i EU, ale po referendu o setrvání VB v EU zjistili, že to není možné. Skotská vláda zkoušela najít různé možnosti, jak setrvat alespoň na jednotném evropském trhu a zveřejnila v tomto smyslu i návrhy (v dokumentu Scotland's Place in Europe). Tato koncepce nezískala u vlády VB přílišnou pozornost a podporu. Právě po tomto neúspěchu navrhla skotská vláda druhé referendum o nezávislosti, které by umožnilo Skotsku zůstat v EU.

6.5 Skotské veřejné mínění a druhé referendum o osamostatnění Skotska

Ve výzkumu ScotCen mezi lety 2015 a 2016 byl zkoumán vliv na názor o EU, zda volič v roce 2014 hlasoval ano, či ne o osamostatnění Skotska od VB. Zatímco postoje k EU zůstaly stejné mezi podporovately nezávislosti Skotska jako v roce 2015, ti co preferovali setrvat ve VB začali být více euroskeptičtí - 29 % z nich vypovědělo, že by měla VB opustit EU. Můžeme tedy konstatovat, že u zastánců setrvání Skotska ve VB došlo k nárustu euroskepticismu.

Skotské veřejné mínění se příliš neztotožňovalo s názory skotské vlády o uskutečnění druhého referenda o osamostatnění. To dokazuje výzkum serveru What

Scotland Thinks⁴⁰, kdy skotští občané vypověděli, že případné vystoupení či nevystoupení VB z EU, by nemělo vliv na jejich hlasování v druhém referendu o samostatnosti Skotska. (V září 2016⁴¹ 79 % Skotů odpovědělo, že výsledek referenda o setrvání VB v EU, by neměl vliv na jejich rozhodování v hlasování v případném druhém referendu o osamostatnění Skotska.) V říjnu 2017⁴² se server What Scotland Thinks dotazoval skotského obyvatelstva, zda by podpořili druhé referendum o osamostatnění Skotska před vystoupením VB z EU. 50 % skotských obyvatel uvedlo, že by uskutečnění druhého referenda nepodpořilo, 37 % obyvatel by referendum podpořilo a 13 % obyvatel uvedlo odpověď nevím.

Ve veřejném mínění tedy výsledky referenda o vystoupení VB z EU nebyly impulsem pro druhé referendum o osamostatnění Skotska. Profesor John Curtice (2017) vysvětluje: „*Stručně řečeno, poměrně nízká úroveň podpory pro uspořádání druhého referenda odráží zjevný nedostatek nadšení pro myšlenku mezi těmi, kdo upřednostňují nezávislost Skotska. Jedním z možných vysvětlení je, že někteří voliči, preferující samostatnost Skotska, souhlasí s tím, že referendum ze září 2014 bylo událostí "jednou za generaci", a proto se postarali o postoj, který odpovídá tomuto přijetí.*“

S potencionálním odchodem VB z EU se otevírá mnoho otázek, na které zatím nejsou odpovědi. Armstrong (2017) ve své studii uvádí, že odchod z EU bude mít jednoznačně dopad na to, jakým způsobem Skotsko ve VB funguje, protože decentralizované struktury jsou pevně založeny na předpokladu pokračujícího členství v EU. Při vystoupení ze struktur EU se otevírá zásadní otázka, kam by pravomoce, které spadaly pod EU poputovaly - zda pod pravomoce Westminsteru nebo pod pravomoce devolvovaných legislativ. Další otázkou je, do jaké míry vystoupení z EU ovlivní devoluční proces ve Skotsku. Skotská devoluce je totiž podpořena právem EU, které hraje důležitou roli při utváření pravomocí a politik skotského parlamentu a vlády.

⁴⁰ Dostupné z: <http://www.whatscotlandthinks.org/questions/if-the-uk-voted-to-leave-the-eu-would-you-be-more-or-less-supportive-of-indepen>

⁴¹ Dostupné z: <http://www.whatscotlandthinks.org/questions/did-the-uk-vote-to-leave-the-eu-change-how-you-would-vote-in-a-future-referendu>

⁴²Dostupné z: <http://whatscotlandthinks.org/questions/would-you-support-or-oppose-having-a-referendum-on-scottish-independence-after>

ZÁVĚR

Předložená bakalářská práce se věnovala analýze referenda o setrvání Velké Británie v Evropské Unii ze skotské perspektivy. V šesti kapitolách byly naplněny cíle práce provedením analýzy předreferendové kampaně probíhající ve Skotsku, postojů politických stran k referendu, výsledků referenda ve Skotsku a zmapováním faktorů, které mohly skotskou volbu v referendu ovlivnit a bezprostředních důsledků referenda ve Skotsku.

V práci byla využita především anglická literatura zahraničních autorů, společně s dokumenty oficiálních institucí VB a s články z internetových serverů britských novin. Autorka shledala problém v nedostatku studií o postojích skotských politických stran k referendu a probíhající kampani ve Skotsku. Veškerá nalezená literatura se zabývala kampaněmi a postoji politických stran pouze v kontextu Velké Británie jako celku, nikoli jednotlivých částí VB. Nedostatkem práce mj. může být, že vývoj jde v této otázce velmi rychle kupředu a z tohoto důvodu mohou být některé části práce brzy zastaralé.

Předpoklad autorky, že odlišnosti Skotska od jiných částí VB mohly přispět k rozdílnému hlasování skotského obyvatelstva v referendu o setrvání VB v EU, může být potvrzen. Na výzkumnou otázku Jaké bylo postavení Skotska a jak se profilovalo v rámci referenda o setrvání Velké Británie v Evropské Unii? lze odpovědět, že Skotsko je evropský národ nacházející se na britských ostrovech, avšak s velmi odlišnou charakteristikou. Skotové jsou pevní ve svých kulturních, ekologických a ekonomických oblastech a mají silné proevropské postoje. Historie Skotska výrazně poukazuje na nesouhlas vydat se pod nadvládu Anglie a klade důraz na vybudování silné skotské identity doprovázené silnými tendencemi o osamostatnění, zároveň s požadavky o hlubší devoluci. Uvedená fakta byla odrazem hlasování v referendu o VB v EU.

Při analýze referenda bylo zjištěno, že ve Skotsku převládal celkový konsensus skotských politických institucí, politických stran a osobností o vstřícném postoji k Evropské Unii a k setrvání VB v EU. Uvedené zjištění mohlo způsobit jakousi „vražnost“ skotské předreferendové kampaně, což podporuje fakt, že se ve Skotsku nevyskytoval silnější hlas proti EU a proti setrvání VB v EU. Skotská vláda a parlament jsou velice otevřeni evropské myšlence, především vládnoucí strana SNP vidí spolupráci

s Evropou jako jeden z klíčových bodů pro budoucnost Skotska. Vláda dokonce prezentuje členství v Evropské Unii jako nutnost a ukončení členství by deklarovala jako krok zpět. Dále bylo zjištěno, že skotské obyvatelstvo je také více proevropské, ve srovnání s obyvateli Anglie a Walesu, což potvrzuje srovnání dle věku, dosaženého vzdělání a pohlaví.

Jako možné faktory, které ovlivnily volbu skotského obyvatelstva pro setrvání v EU byly v práci identifikovny např. pozitivní historické a současné vztahy Skotska s Evropou a EU; dvojitá identita skotských obyvatel předpokládá bezproblémové připojení identity třetí – evropské; EU znamená pro Skotsko důležitého finančního investora díky finančním prostředkům; propojení skotského trhu a obchodu s evropským a plynoucí výhody z tohoto vztahu; migrace, která ve Skotsku nepředstavuje problém, jako ve zbylých částech VB, ale má pozitivní charakter. Faktory byly vybrány na základě analýzy primární a sekundární literatury a na základě analýzy témat řešených v předreferendové kampani.

Výsledky referenda o setrvání VB v EU nastartovaly zintenzivnění debaty o další hlubší devoluci pro Skotsko a o druhém referendu o osamostatnění Skotska, a to především u politických elit. Vystoupení VB z unijního bloku bude mít totiž vliv na to, jakým způsobem Skotsko ve VB funguje. Decentralizované struktury jsou pevně založeny na předpokladu pokračujícího členství v EU. Uvedená tvrzení dokazuje především šestá kapitola, ve které bylo zjištěno, že ve skotské vládě a parlamentu převládá konsensus o uskutečnění druhého referenda o osamostatnění Skotska od Velké Británie. Dle několika předních skotských představitelů se otázka osamostatnění Skotska od VB dokonce spojila s jedinou možností, jak Skotko může setrvat v Evropské Unii. Předčasné všeobecné volby ve VB v červnu 2017 ukázaly, že SNP ztratila 21 mandátů, což může být spojeno s odmítnutím některých skotských voličů vize Brexitu jako ospravedlnění k novému referendu o samostatnosti Skotska. Ve Skotsku existují rozdílné postoje o uskutečnění druhého referenda o osamostatnění Skotska mezi obyvatelstvem a politickými elitami. Zatímco politické elity se jednoznačně shodly na uskutečnění druhého referenda, výzkum v šesté kapitole ukázal, že výsledky referenda o setrvání VB v EU nejsou pro Skoty impulsem pro další referendum o osamostatnění Skotska.

Bakalářská práce byla případovou studií Skotska a zkoumala jeho roli v referendu o setrvání VB v EU. Další možný výzkum by se mohl zabývat perspektivami referenda

dalších národů Velké Británie - Anglie, Walesu nebo Severního Irska. Dalším výzkumem, kterým by se autorka mohla zabývat v potencionální následující diplomové práci jsou důsledky referenda o setrvání VB v EU ve Skotsku, ale v dlouhodobější perspektivě. Názory a postoje britských a skotských politických elit se neustále vyvíjí a stále není jasné, jak se VB a Skotsko k samotnému Brexitu postaví, a jaké následky se ve VB a Skotsku po Brexitu projeví.

ABSTRAKT

Tématem předložené bakalářské práce je analýza referenda o setrvání Velké Británie v Evropské Unii ze skotské perspektivy. Výzkumnou otázkou práce je: Jaké bylo postavení Skotska a jak se profilovalo v rámci referenda o setrvání Velké Británie v Evropské Unii? Cílem práce je provést analýzu předreferendové kampaně probíhající ve Skotsku, postojů politických stran a výsledků referenda ve 32 skotských okrscích. Práce si rovněž klade za cíl zmapovat faktory, které mohly pravděpodobně ovlivnit skotské obyvatelstvo podporovat setrvání VB v EU, a prozkoumat bezprostřední důsledky referenda ve Skotsku.

Skotsko, Velká Británie, Evropská Unie, referendum, Brexit, devoluce, analýza

ABSTRACT

The theme of my thesis is to analyse the UK EU In/Out referendum from a Scottish perspective. The research questions is following: What is the main role of Scotland in In/Out referendum? The thesis is a case study of Scotland and the analysis of the Scottish campaign before the EU referendum, the analysis of the position where the political parties stand remain or leave and the final result of the referendum in all 32 Scottish districts. The thesis brings out some factors that affected the citizens of Scotland to support the remain position and the analysis of the immediate consequences of the result.

Scotland, United Kingdom, European Union, EU referendum, Brexit, devolution, analyse

SEZNAM LITERATURY

A National Statistics publication for Scotland. 2013. *SCOTLAND'S POPULATION 2012*. The Registrar General's Annual Review of Demographic Trends 158th Edition. (online, Pdf). Dostupné z: <https://www.nrscotland.gov.uk/files/statistics/annual-review-2012/rgar-2012.pdf> (15. 2. 2018)

A National Statistics publication for Scotland. 2017. *Export Statistic Scotland 2015*. (online, Pdf). Dostupné z: <http://www.gov.scot/Topics/Statistics/Browse/Economy/Exports/ESSPublication> (14. 2. 2018)

Beneš, Vít, Petr Drulák. 2008. *Metodologie výzkumu politiky*. (online, Pdf). Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2016/MVZ428/um/Jak_zkoumat_politiku_-_recenzni_rizeni.pdf (13. 3. 2018)

Birell, Derek, Ann Marie Gray .2017. *Devolution: The Social, Political and Policy Implications of Brexit for Scotland, Wales and Northern Ireland*. Journal of Social Policy, Volume 46, Issue 4 (Brexit Special Issue). October 2017, pp. 765-782. Dostupné z: www.academic.oup.com (13. 2. 2018)

Brexit 'would lead to more Scottish powers', leave campaign says. *BBC.com*, April 2016b (online) Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-35965518> (21. 3. 2018)

Brexit: PM is 'willing to listen to options' on Scotland. *BBC.com*, July 2016e (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-36800536>. 15 (2. 4. 2018)

Brexit: Nicola Sturgeon says second Scottish independence vote 'highly likely'. *BBC.com*, June 2016f (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-36621030> (2. 4. 2018)

Brexit vote: Nicola Sturgeon statement in full. *BBC.com*, June 2016d (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-36620375> 24.6 16 (5. 4. 2018)

Brexit court case: Who is Gina Miller? *BBC.com*, January 2017b (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-37861888> (2. 4. 2018)

Brexit: Welsh and Scottish governments propose bill changes. *BBC.com*, September 2017c (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-wales-politics-41307652> (5. 4. 2018)

British Government. 2015. EU reform: PM's letter to President of the European Council Donald Tusk. November 2015 (online, Pdf). Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/eu-reform-pms-letter-to-president-of-the-european-council-donald-tusk> (15. 3. 2018)

British Parliament. 2015. European Union Referendum Act 2015. (online). Dostupné z: <https://services.parliament.uk/bills/2015-16/europeanunionreferendum.html> (20. 3. 2018)

Brusenbauch Meislová, Monika. 2017. *Strategický kontext referend o setrvání Velké Británie v ES/EU: Analýza motivace politických elit*. Czech Journal of International Relations Vol 52 No 2 (2017) (online, Pdf). Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/1373> (21. 4. 2018)

Bulmer, Simon, Martin Burch, Patricia Hogwood, Andrew Scott. 2006. *UK Devolution and the European Union: A Tale of Cooperative Asymmetry*. Publius, Vol. 36, No. 1, pp. 75-93. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20184943> (14. 2. 2018)

Cameron, David. 2013. EU speech at Bloomberg. Published 23 January 2013. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg> (14. 2. 2018)

Campbell, Glenn. 2016. Brexit campaign 'embryonic' in Scotland. *BBC.com/Scotland*, February 2016 (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-35458658> (21. 3. 2018)

Carter, Caitríona A. 2013. *Rethinking UK Parliamentary Adaptation in EU Affairs: Devolution and Europeanisation*. *Journal of Legislative Studies* Vol. 19 Issue 3, pp. 392-409 Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=16&sid=7d8c9500-d7d1-4e4e-8187-e69b6e7c12f7%40sessionmgr120> (20. 2. 2018)

Craig, Robert. 2017. *Miller Supreme Court Case Summary*. *UK Constitutional Law Association*. January 2017. (online). Dostupné z: <https://ukconstitutionallaw.org/2017/01/26/robert-craig-miller-supreme-court-case-summary> (1. 4. 2018)

Clegg, Nick. 2017. *How To Stop Brexit (And Make Britain Great Again)*. Bodley Head.

Crines, S., Andrew. *The rhetoric of the EU Referendum campaign*. EU Referendum Analysis 2016: Media, Voters and the Campaign. The Centre for the Study of Journalism, Culture and Community. (online). Dostupné z: <http://www.referendumanalysis.eu/eu-referendum-analysis-2016/section-5-campaign-and-political-communication/the-rhetoric-of-the-eu-referendum-campaign/> (21. 3. 2018)

Culture, Tourism, Europe and External Relations Committee, About the committee (online) Dostupné z: <http://www.parliament.scot/parliamentarybusiness/CurrentCommittees> (20. 3. 2018)

Curtice, John. 2014. *Independence referendum: A question of identity, economics or equality?* In A., Bryson, C. and Curtice, J. (eds), *British Social Attitudes 31*. NatCen Social Research. Dostupné z: http://www.bsa.natcen.ac.uk/media/38115/bsa31_independence_referendum.pdf (21. 3. 2018)

EU referendum: Tom Harris to head Scottish Vote Leave campaign. *BBC.com*, March 2016c (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-35841224> (20. 3. 2018)

European and External Relations Committee. 2016. *The EU referendum result and its implications for Scotland: Initial Evidence*. September 2016 SP Paper 5 1st Report, 2016 (Session 5) Dostupné z: <http://www.parliament.scot/parliamentarybusiness/CurrentCommittees/100259.aspx> (5. 3. 2018)

European Commission. 2014. *EU to invest over 1 billion euro in Scotland for research, innovation and a resource-efficient economy*. December 2014. (online). Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/cretu/announcements/eu-invest-over-1-billion-euro-scotland-research-innovation-and-resource-efficient-economy_en (5. 4. 2018)

Fialová, Barbora. 2015. *Evropská politika Velké Británieza vlády Johna Majora*. Dvacáté století - The Twentieth Century7 (2):71-94. (online, Pdf). Dostupné z: <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-ab23ae27-3d2b-4680-a8a9-f62fe18f587d> (23. 3. 2018)

Former MP Tom Harris: Why we must leave the EU and take control of our borders. 2016. *Daily Record.co.uk*, March 2016 (online). Dostupné z: <https://www.dailyrecord.co.uk/news/politics/former-mp-tom-harris-must-7582298> (21. 3. 2018)

Gardham, Magnus. 2016. Scots Brexit campaign hit by damaging Labour snub. *The HeraldScotland.com*, April 2016. Dostupné z: http://www.heraldscotland.com/news/14401355.Scots_Brexit_campaign_hit_by_damaging_Labour_snub/ (20. 3. 2018)

George, Stephen. 1994. *An Awkward Partner. Britain in the European Community*. Oxford University Press.

Hendl, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.

Higgins, Michael. 2016. *Remembrance of referendums past: Scotland in the campaign*. EU Referendum Analysis 2016: Media, Voters and the Campaign. The Centre for the Study of Journalism, Culture and Community. (online). Dostupné z: <http://www.referendumanalysis.eu/eu-referendum-analysis-2016/section-2-politics/remembrance-of-referendums-past-scotland-in-the-campaign/> (21. 3. 2018)

House of Commons Library. 2010. *How much legislation comes from Europe?* Research Paper 10/62. October 2010 (online; Pdf). Dostupné z: <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/RP10-62> (20. 2. 2018)

House of Commons Library. 2016. Brexit: impact across policy areas. August 2016. (online, Pdf). Dostupné z: <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7213#fullreport> (5. 3. 2018)

House of Lords. Library Briefing. 2018. Leaving the EU: Role of the Devolved Administrations and Implications for the Union Debate on 25 January 2018. (online, Pdf). Dostupné z: <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/LLN-2018-0009#fullreport> (5. 4. 2018)

Hudson, Nicola, Aiton, Andrew. (2016) *EU nationals living in Scotland. Financial Scrutiny Unit Briefing*. November 2016. Dostupné z: www.parliament.scot/ResearchBriefingsAndFactsheets/S5/SB_16-86_EU_nationals_living_in_Scotland.pdf (14. 2. 2018)

Keating, Michael. 2015. *The European Dimension to Scottish Constitutional Change*. The Political Quarterly, Vol. 86, No. 2. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=11&sid=7d8c9500-d7d1-4e4e-8187-e69b6e7c12f7%40sessionmgr120> (1. 3. 2018)

Institute for Government. 2018. Brexit and the Sewel (legislative consent) Convention, January 2018. (online). Dostupné z: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/brexit-sewel-legislative-consent-convention> (1. 4. 2018)

Labour Party. Manifesto 1974. October 2012. (online). Dostupné z: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab74oct.htm> (13. 2. 2018)

Leydier, Gilles. 2007. *Scotland and Europe, Scotland in Europe*. CAMBRIDGE SCHOLARS PUBLISHING, May 2007. (online). Dostupné z: <http://www.cambridgescholars.com/download/sample/60356> (7. 4. 2018)

Liddle, Roger. 2015. *The Risk of Brexit: Britain and Europe in 2015*. Ri1.

McEwen, Nicola. (2017) *Brexit and Scotland: between two unions*. Publishers Ltd Edinburgh: Macmillan.

McFadden, Jean. 2002. *Constitutional law: framework of Scottish Devolution*. In: The Laws of Scotland: Stair Memorial Encyclopaedia. Dostupné z: <https://strathprints.strath.ac.uk/856/> (20. 2. 2018)

McCorkindale, Christopher. 2016. *Scotland and Brexit: The State of the Union and the Union State*. King's Law Journal. Vol. 27, No. 3, 354–365. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=13&sid=7d8c9500-d7d1-4e4e-8187-e69b6e7c12f7%40sessionmgr120> (14. 2. 2018)

McCal, Chris. 2016. *EU referendum: where do Scotland's political parties stand?* The Scotsman, 26 Feb 2016 (online). Dostupné z: <https://www.scotsman.com/news/politics/general-election/eu-referendum-where-do-scotland-s-political-parties-stand-1-4038649> (1. 4. 2018)

Mackenzie, John. 2016. *Opinion Brexit: The View from Scotland*. *The Round Table*, 2016 Vol. 105, No. 5, 577–579. (online, Pdf). Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/00358533.2016.1> (7. 4. 2018)

Mitchell, James. 2016. *Scexit from Brexit*. July 2016 (online) Dostupné z: <http://ukandeu.ac.uk/scexit-from-brexit/>(1. 4. 2018)

Mitchell, James. 2009. *United Kingdom: The Impact of Devolution on Social Policy*, by Derek Birrell. *Devolution in the UK*. Manchester University Press 2009. 249pp. (online). Dostupné z: <https://academic.oup.com/publius/article/41/3/558/1936139?searchresult=1> (1. 4. 2018)

Morphet, Janice. 2017. *Beyond Brexit?: How to Assess the UK's Future*. Policy Press.

Office of the Secretary of State for Scotland. 2018. *Scotland's biggest trading partner continues to be rest of UK*. Published 24 January 2018. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/news/scotlands-biggest-trading-partner-continues-to-be-rest-of-uk> (14. 2. 2018)

Olecká, Ivana, Kateřina Ivanová. 2010. *Případová studie jako výzkumná metoda ve vědách o člověku*. (online, Pdf). Dostupné z: <http://emi.mvso.cz/EMI/2010-02/10%20Olecka/Olecka.pdf> (15. 2. 2018)

PECK, J. 2001. *Neoliberalising states: thin policies/hard outcomes*, *Progress in Human Geography*, 25, pp. 445–455. (online, Pdf). Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1191/030913201680191772> (1. 4. 2018)

Pinková, Aneta. (2012) *Stále více skotský: Volby do skotského parlamentu 2011*. *European Electoral Studies*, Vol 7 (2012), No. 1, pp. 76-87. Dostupné z: www.volebnistudia.cz (16. 2. 2018)

Ramsay, Adam. 2016. Nine reasons Scotland is more Remain, (and what will happen if it's dragged out) *Open Democracy.uk*, June 2016. (online). Dostupné z: <https://www.opendemocracy.net/uk/adam-ramsay/eight-reasons-scotland-is-more-remain-and-what-will-happen-if-its-dragged-out> (2. 4. 2018)

RODRIGUEZ-POSE, A. and GILL, N. 2003. *The global trend towards devolution and its implications*, *Environment and Planning C*, 21, pp. 333–351. (online, Pdf). Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1068/c0235> (1. 4. 2018)

Scottish Parliament. 2013. Scottish Independence Referendum Act 2013. December 2013 (online) Dostupné z: <http://www.parliament.scot/parliamentarybusiness/Bills/61076.aspx> (1. 3. 2018)

Scottish Parliament. Shaping Scotland's Parliament, Key principles 1997. Dostupné z: http://www.parliament.scot/PublicInformationdocuments/Report_of_the_Consultative_Steering_Group.pdf (6. 3. 2018)

Scottish Government. 2016. Scotland: A European Nation. November 2016 (online, Pdf) Dostupné z: <http://www.gov.scot/Publications/2016/11/4961> (20. 3. 2018)

Scottish Government. 2016. Scotland's Place in Europe. (online, Pdf) Dostupné z: <http://www.gov.scot/Publications/2016/12/9234> (25. 4. 2018)

Scottish Government. 2017. *Export Statistics Scotland 2015*. A National Statistics Publication for Scotland. Economy and Labour Market. January 2017 (online, Pdf) Dostupné z: <http://www.gov.scot/Topics/Statistics/Browse/Economy/Exports/ESSPublication> (14. 2. 2018)

ScotCen Social Research that works for society. 2017. *The State of Nationalism in Scotland. Scottish Social Attitudes.*(online, Pdf) Dostupné z:
<http://www.natcen.ac.uk/our-research/research/scottish-social-attitudes/> (20. 3. 2018)

Scottish Labour Party. Scottish Labour Manifesto 2016. (online, Pdf). Dostupné z:
www.scottishlabour.org.uk/blog/entry/scottish-labour-manifesto-2016 (20. 3. 2018)

Scottish Conservative and Unionist Party. Manifesto 2016. (online, Pdf). Dostupné z:
http://www.scottishconservatives.com/wordpress/wp-content/uploads/2016/04/Scottish-Conservative-Manifesto_2016-DIGITAL-SINGLE-PAGES.pdf (20. 3. 2018)

Scottish Green. Manifesto 2016. Scotland Can Be A Global Citizen.(online, Pdf).
Dostupné z: <https://greens.scot/scotland-can/be-a-global-citizen> (20. 3. 2018)

Scottish Government: Scotland to benefit from £775m Euro funding over next six years.
HeraldScotland.com, December 2014. (online). Dostupné z:
http://www.heraldscotland.com/news/13194201.Scottish_Government__Scotland_to_benefit_from___775m_Euro_funding_over_next_six_years/ (5. 4. 2018)

Scottish EU remain campaign launches in Edinburgh. *BBC.com*, May 2016a (online).
Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-36253070> (21. 3. 2018)

Scottish independence: Nicola Sturgeon to seek second referendum, *BBC.com*, March 2017d (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-39255181> 13 march 17 (2. 4. 2018)

Scottish Parliament. 2017. Meeting of the Parliament. Official Report. 21. March 2017. (online). Dostupné z: <http://www.parliament.scot/parliamentarybusiness/report.aspx?r=10855> (5. 4. 2018)

Scottish Parliament. 2016. The Scottish Parliament Official Report. 28 June 2016. (online) Dostupné z: <http://www.parliament.scot/parliamentarybusiness/report.aspx?r=10480> (5. 4. 2018)

Scottish Parliament. 2015. The Impact of EU membership in Scotland. SPICe Briefing. October 2015. (online, Pdf). Dostupné z: www.parliament.scot/ResearchBriefingsAndFactsheets/S4/SB_15-71_The_impact_of_EU_membership_in_Scotland.pdf (14. 2. 2018)

Scottish Parliament SPICe Briefing. 2016. EU nationals living in Scotland. November 2016. (online, Pdf). Dostupné z: http://www.parliament.scot/ResearchBriefingsAndFactsheets/S5/SB_16-86_EU_nationals_living_in_Scotland.pdf (25. 2. 2018)

Scottish National Party. Manifesto 2016. (online, Pdf). Dostupné z: [https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/thesnp/pages/5540/attachments/original/1485880018/SNP_Manifesto2016-web_\(1\).pdf?1485880018](https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/thesnp/pages/5540/attachments/original/1485880018/SNP_Manifesto2016-web_(1).pdf?1485880018) (21. 3. 2018)

Scottish Parliament Information Centre SPICe. 2013. Scotland in European Union. (online, Pdf). Dostupné z: <https://scottishparliamentinformationcentre.org/> (14. 2. 2018)

Scottish Social Attitudes. 2016. From Indyref1 to Indyref2? The State of Nationalism in Scotland. (online, Pdf). Dostupné z: <http://www.ssa.natcen.ac.uk/media/38910/ssa16-2fr8m-1indyref-2-1ndyr8f-tw0-two.pdf> (21. 3. 2018)

Severin, Carrel. 2016. Scotland to campaign officially to remain in the EU. *The Guardian.com*, March 2016. (online). Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2016/mar/03/pro-eu-vote-would-harm-scottish-independence-ex-snp-deputy-jim-sillars> (20. 3. 2018)

Smith, Frances. *Britishness and Brexit*. EU Referendum Analysis 2016: Media, Voters and the Campaign. The Centre for the Study of Journalism, Culture and Community. (online). Dostupné z: <http://www.referendumanalysis.eu/eu-referendum-analysis-2016/section-5-campaign-and-political-communication/britishness-and-brexit/> (21. 3. 2018)

Spiering, Mano. 2004. *British euroskepticism*. *European Studies* 20: 127-149.

The Conservative Party. *The Conservative Party Manifesto 2015*. Dostupné z: www.conservatives.com/manifesto 2015 (20. 3. 2018)

Theresa May: 'Now is not the time' for Scotland independence vote. *BBC.com*, March 2017f (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/av/uk-scotland-scotland-politics-39291860/theresa-may-now-is-not-the-time-for-scotland-independence-vote> (2. 4. 2018)

The Lisbon Treaty. 2007. (online, Pdf). Dostupné z: <http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty.html> (5. 4. 2018)

UKIP Scotland. *About Us*. (online) Dostupné z: <https://www.ukip.scot/about-us> (12. 3. 2018)

What's a Sewel Convention and why did it feature in the Brexit court ruling? *BBC.com*, January 2017a (online). Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-38731693> (1. 4. 2018)

What Scotland Thinks. Non-partisan information on attitudes to how Scotland and the UK should be governed. Opinion Polls. (online). Dostupné z: <http://whatscotlandthinks.org/opinion-polls>

Zbiral, Robert, Tunkrová, Lucie. 2011. *Prosazování národních zájmů členských zemí EU. Velká Británie, Irsko a Dánsko*. Olomouc: Univerzita palackého v Olomouci